

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 17294-04-19 צ. נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב
תמ"ש 40732-06-19 צ. נ' פ.

1

בפני כב' השופט ארז שני

בעניין המנוח א.ג. ז"ל

תובע/מתנגד ג. צ.

נגד

נתבעת/מבקשת א. פ.

2

3

פסק דין

4

5

עניין לי בשתי תובענות :

6

תובענה לקיום צוואת המנוח ... ז"ל, אותה הגישה הנתבעת, וההתנגדות לה, אותה הגיש התובע (ת"ע
17294-04-19).

7

8

9

תובענה למתן סעד הצהרתי (תמ"ש 40732-06-19) אותה הגיש התובע, לפיה יש לקבוע כי עיזבון
המנוחה ז"ל (אמם של הצדדים ורעיית המנוח), כולל הוא מחצית מכל הכספים, נכסים וזכויות
המנוח, בין שרשומים ובין שלא, מתוקף חזקת השיתוף החלה על ההורים המנוחים בשל העובדה כי
נישאו בשנת 1971.

12

13

14

רקע ותיאור ההליכים

15

המנוח (להלן: "המנוח") נישא לגברת ז"ל ביום 24/8/1971 (להלן: "המנוחה" וביחד "בני הזוג" או
"המנוחים"), הלך לבית עולמו ביום 11/3/2018 בהיותו בן למעלה מגיל 95 שנים.
רעייתו המנוחה הלכה לבית עולמה לפניו, ביום 10/12/2016, לה שני ילדים מנישואיה הראשונים (שלא
למנוח), הם הצדדים שלפני.

18

19

20

בני הזוג נישאו עת היו ילדי המנוחה בני 11 ו- 15 שנים.

21

22

אחר המנוחה, אמם של הצדדים, ניתן צו ירושה ביום 31/7/2018, לפיו יורשיה הם יורשי בעלה המנוח
(2/4), המתנגד (1/4) והמבקשת (1/4).

23

24

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 17294-04-19 צ. נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב
תמ"ש 40732-06-19 צ. נ' פ.

התובע בתביעה ההצהרתית (להלן: "התובע") והמתנגד לצוואתו האחרונה של המנוח (להלן: "המתנגד"), הוא בנה הבכור של המנוחה, ואילו הנתבעת היא בתה הצעירה של המנוחה, היא הנתבעת בתביעה ההצהרתית ומבקשת את קיום צוואת המנוח בתביעת ההתנגדות (להלן: "הנתבעת" או "המבקשת").

למנוח היה בן ביולוגי אשר אינו רלוונטי להליכים אשר לפני.

המנוח הותיר אחריו צוואה מיום 15/11/1995 (להלן: "צוואת 1995"), אותה מבקש המתנגד לקיים (ת"ע 17363-04-19), וכן צוואה מאוחרת מיום 24/3/2010 (להלן: "צוואת 2010"), אותה מבקשת המבקשת לקיים, ולהגיש המתנגד את התנגדותו (ת"ע 17258-04-19).

משהמתנגד הגיש התנגדות לצוואת המנוח (צוואת 2010), הועברו כלל ההליכים ביום 8/4/2019 מרשם הירושה לבית המשפט בכאן, מתוקף סעיף 67(א)(1) לחוק הירושה, תשכ"ה – 1965 (להלן: "חוק הירושה").

ב"כ האפוטרופוס הכללי הודיע ביום 25/2/2019 כי אין בדעתו להתערב בהליכים.

במסגרת תובענה זו אשר בפני, הגיש המתנגד ביום 14/6/2019 שלוש בקשות:

בקשה מס' 3 – "הזמנת מסמכים רפואיים וסוציאליים".

בקשה מס' 4 – "מתן צו למסירת שאלונים וגילוי מסמכים כללי וספציפי".

בקשה מס' 5 – "מינוי מומחה להשוואת כתבי יד".

ביום 19/6/2019, במסגרת דיון אותו קיימתי, הורתי על מינוייה של הגברת איה שוחט כמומחית בית המשפט להשוואת כתבי יד (להלן: "המומחית"), וכן מתן עיון והעתקה של כל מרשם רפואי אודות המנוח.

את הבקשה למסירת שאלונים וגילוי מסמכים דחיתי, תוך פירוט הנימוקים המוזכרים בהחלטה זו.

נקבעו מועדים לקיומם של הליכי ההוכחות, במאוחד בשתי התובענות.

לעזיבונו המנוחים מונה מנהל עיזבון (ניטרל), עו"ד אליעד שרגא (ת"ע 1558-06-18) ות"ע 67125-07-18.

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 17294-04-19 צ. נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב
תמ"ש 40732-06-19 צ. נ' פ.

תובענת ההתנגדות לצוואת המנוח, צוואת 2010

טענות המתנגד

בכתב התנגדותו לצוואת המנוח משנת 2010 טען המתנגד כי מדובר בצוואה מזוייפת, שאינה אותנטית שכן חתימת המנוח המופיעה בעמוד השני והאחרון לצוואה אינה זהה לחתימתו המופיעה בעמוד הראשון לצוואה וקיימים הבדלים משמעותיים ביניהן כמעט בכל אות ואות. מכאן עולה כי קיים חשד ממשי כי מי שחתם על הצוואה היה אדם אחר שאינו המנוח. עוד בהקשר זה טען המתנגד כי התאריך המופיע על גבי הצוואה הוא בלתי ברור ובלתי קריא לחלוטין ואינו מאפשר להבין דבר לגבי המועד בו נחתמה הצוואה. העדר תאריך ברור מהווה פגם צורני בהתאם לסעיף 20 לחוק הירושה. לצמצם לכותרת ואת ההרחבה לפרק הרלוונטי

המתנגד טען כי המנוח לא היה כשיר לחתום על צוואת 2010, לא ידע להבחין בטיבה של הצוואה במועד בו חתם, בהתאם לסעיף 26 לחוק הירושה, זאת בשל מצבו הבריאותי, הן גופנית והן קוגניטיבית עד כדי שהמנוח נעשה בלתי צלול לחלוטין.

המתנגד לתומו סבר כי צוואתו של המנוח משנת 1995 היא צוואתו היחידה ולפיה הוא יורש מחצית מכל זכויות המנוח. רק לאחר פטירת המנוח, נודע למתנגד כי המנוח הותיר צוואה נוספת, היא הצוואה מיום 24/3/2010.

גם אם המנוח חתם על הצוואה וגם אם הבין על מה הוא חותם, החתימה נעשתה שלא מרצונו החופשי והמלא שכן המנוח היה נתון להשפעה בלתי הוגנת מצד המבקשת, זאת בזמן שהיה תלוי בה באופן מוחלט בשל מצבו הבריאותי הקשה ולאחר שהמבקשת עשתה כל שביכולתה כדי למדר את המנוח מהעולם החיצון, לרבות מהמתנגד ובני משפחתו, המוזכר בצוואתו הראשונה של המנוח, בתקופה בה אין חולק כי המנוח היה כשיר.

המבקשת ובעלה השתלטו על המנוח תוך שהם מבודדים אותו מכל בני משפחתו האחרים, תוך ניצול חולשתו, בעת שהיה אדם חולה אשר סבל משלל של בעיות רפואיות, זאת במטרה להשפיע עליו להקנות לה את רכושו באופן בלעדי, תוך נישולם המוחלט של רעיית המנוח והמתנגד, אשר סייע למנוח בכל פועלו משך שנים ארוכות.

האפשרות לפיה המנוח נישל את המתנגד מצוואתו ביוזעין הינה בלתי סבירה ולכן הצוואה היא תוצאה של זיוף או השפעה בלתי הוגנת או ניצול ציני של המבקשת את מצבו הבריאותי הקשה של המנוח, כמו גם תלותו המוחלטת בה בתקופה שקדמה לפטירתו והחתמתו שלא מדעת על צוואה שלא נתכוון לה ולא היה חותם עליה לו היה מבין את תוכנה.

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 17294-04-19 צ. נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב
תמ"ש 40732-06-19 צ. נ' פ.

המנוח בעת עריכת צוואתו השנייה, התעלם באופן תמוה ובלתי מוסבר מרעייתו האהובה, עת מידר אותה לחלוטין מרכושו, דבר שלא עולה בקנה אחד עם ציפיותיה של המנוחה מבעלה לאחר שנים כה רבות בהן קשרו גורלם יחדיו.
לא יעלה על הדעת כי המנוח, בצוואתו הראשונה הוריש את כל עיזבונו לרעייתו ובצוואתו השנייה לא הוריש לה דבר, וזאת בשעה שהיא מרותקת למיטתה ואינה מתפקדת עצמאית בעקבות מחלתה, ולא דאג להבטיח את זכויותיה בדירת המגורים המשותפת ולהותירה חסרת כל, דבר הנוגד את טענת המבקשת כי המנוח תמך ודאג לרעייתו על יומה האחרון.

מהעדויות עולה כי למנוח לא היתה כל סיבה להתנכר לילדיו של המתנגד, שהינם נכדיה של אשתו ואותם אהב תמיד. המנוח התנכר לילדי המתנגד בערוב ימיו כתוצאה ישירה של פירות ההסתה מצד המבקשת ובני משפחתה.

לסיכום, ככל שהמנוח אכן חתם על הצוואה, היה זה בהיעדר גמירות דעת מצידו באופן שהצוואה אינה משקפת נאמנה את רצונו האמיתי של המנוח אלא את רצונה של המבקשת ומשפחתה אשר השפיעו עליו השפעה בלתי הוגנת, תוך כדי הדרה של רעייתו האהובה ושל המתנגד, אליו היה קשור שנים רבות ואף ניהל עימו עסק משותף, וכן כי צוואתו זו של המנוח אינה מתיישבת עם השכל הישר וההיגיון, ולכן יש לבטל צוואה זו ולהורות על חלוקת העיזבון המנוח על פי הצוואה המקורית משנת 1995.

טענות המבקשת

בהתאם לחוות דעת המומחית שמונתה על ידי בית המשפט, נקבע כי חתימות המנוח על הצוואה זהות הן וחתימותיו של המנוח.

כמו כן, צוואת המנוח נחתמה בפני שני עדים כאשר אחד מהם הוא עורך דין, אלו יוכלו להעיד כי המנוח חתם בפניהם על שני עמודי הצוואה וכי המנוח היה צלול והבין את משמעות הצוואה.
צירוף סעיף 5 לצוואה הועתק גם לעמוד השני של הצוואה אך ברור כי הדבר נעשה על מנת שחתימת המנוח תהא מתחת להצהרתו ולפיה הצוואה נעשתה מתוך רצון טוב וחופשי, בידיעה צלולה וללא כפייה או אונס ולא על גבי עמוד נפרד, מכאן כי לא נפל כל פגם צורני או מהותי בצוואת המנוח.

המנוח היה עצמאי לחלוטין עד כחודשיים לפני מותו, מצבו הרפואי של המנוח היה שפיר ויציב, לרבות מצבו הקוגניטיבי, לא נטל תרופות באופן קבוע, כך עולה גם מהמסמכים הרפואיים אשר צורפו.

כלל טענות המתנגד נוגעות בעיקר לשנתיים שלפני פטירת המנוח ואילו צוואתו השנייה נערכה בשנת 2010, קרי שמונה שנים בטרם פטירתו כך שכלל הטענות, שאינן נכונות אף אינן רלוונטיות לתקופה בה נערכה הצוואה.

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 19-04-17294 צ. נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב
תמ"ש 19-06-40732 צ. נ' פ.

הטענה באשר להשפעה בלתי הוגנת על המנוח מופרכת ואינה מבוססת על דבר.
המבקשת היתה מאז ומתמיד קרובה למנוח וסייעה לו ולאמה בכל הנושאים הנוגעים לבריאותם ולטובתם הכללית. המבקשת מעולם לא ניסתה לבדוד את המנוח וההחלטה לא להיות בקשר עם המתנגד היתה החלטה של המנוח בלבד.

בעלה של המבקשת החל להסיע המנוח לסידורים שונים, לרבות טיפולים רפואיים רק לאחר שהמנוח הפקיד את רישיונו במשרד הרישוי בנובמבר 2016. המנוח מעולם לא היה תלוי במבקשת או במי מבני משפחתה אשר עזרו למנוח רק בעת הצורך ולפי דרישתו.

המנוח דיבר עם המתנגד על שינוי צוואתו בצורה ברורה בנוכחותה של המבקשת, וכי אין בדעתו להוריש לו דבר מרכושו, מטעמים ברורים של קרבה, של יחס, של דאגה ועזרה, וזאת בניגוד לטענת המתנגד.

המנוח והמתנגד לא הסתדרו האחד עם השני בניגוד לתמונה אותה מנסה המתנגד לצייר, תמונה אחרת ושונה לחלוטין מהמציאות. המנוח והמתנגד לא כיבדו אחד את השני, יחסיהם התאפיינו בנתק ממושך.

רצון המנוח לא משתמע לשתי פנים ואין כל ספק כי המנוח לא רצה או התכוון להוריש חלק כזה או אחר מעיזבונו לנתבע.

בתקופה בה נחתמה צוואתו השנייה של המנוח חלה התדרדרות במצבה הבריאותי של אמה בעקבות מחלת האלצהיימר, ואין זה תמוה, עת לאם מונו אפוטרופוסים שכן התקשתה לנהל את ענייניה.

הגיונם של דברים שדווקא המבקשת, בתה המסורה של אשת המנוח, שהיתה קרובה לאמם של הצדדים קרבה הדוקה יותר מזו של המתנגד, זו שסעדה את אמה ובעלה 7 ימים בשבוע, היא ובני משפחתה עמדו לצידו של המנוח, שגמולה יינתן כנקוב בדיוק בצוואה וכרצון המצווה, רצון אותו יש לכבד, רצון אשר הובע אף בפני עורך הצוואה.

דיון והכרעה

למעשה, הטענות הנטענות על ידי המתנגד, לפיהן יש לבטל את צוואת המנוח מיום 24/3/2010, היא צוואת 2010, וליתן תוקף לצוואת המנוח מיום 15/11/1995, היא צוואת 1995, הן כמפורט:

- צוואה מזוייפת, שאינה אותנטית בשל חתימות המנוח שאינן זהות (סעיף 20 לחוק הירושה, התשכ"ה – 1965 (להלן: "חוק הירושה").

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 17294-04-19 צ. נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב
תמ"ש 40732-06-19 צ. נ' פ.

- 1 • אי כשרות המנוח לערוך את צוואתו במועד עריכת הצוואה (סעיף 26 לחוק הירושה).
- 2 • צוואה שנעשתה בהשפעה בלתי הוגנת, מצד המבקשת על המנוח (סעיף 30(א) לחוק הירושה).
- 3 • הצוואה נטולת כל הגיון ואינה משקפת את רצונו של המנוח.
- 4
- 5 כאמור, טענת המתנגד כי צוואת המנוח מזוייפת שכן חתימת המנוח המופיעה בעמוד השני והאחרון
- 6 לצוואה אינה זהה לחתימתו המופיעה בעמוד הראשון לצוואה.
- 7 עוד טען כי התאריך המופיע על גבי הצוואה בלתי ברור ובלתי קריא, ומכאן כי הדבר מהווה פגם צורני
- 8 בהתאם לסעיף 20 לחוק הירושה.
- 9

10 לצורך הוכחת טענתו זו, ביקש המתנגד כי ימונה מומחה לזיהוי כתבי יד.

11
12 ביום 19/6/2019 מונתה המומחית מטעם בית המשפט וביום 10/10/2019 הוגשה חוות דעתה, מיום
13 3/10/2019.

14
15 המומחית בדקה האם חתימת המצווה בצוואה מיום 24/3/2010 נחתמה על ידי המנוח, אם לאו.

16
17 בפני המומחית עמדו עותק מקורי של הצוואה (סומנה א'), בה שתי חתימות המצווה (א1, א2).
18 בנוסף, עותק מצוואה זו (סומן ב'), שתי חתימות המצווה (סומנו ב1, ב2).

19
20 עוד עמדו בפני המומחית מסמכים נוספים לצורך השוואה לחתימת המנוח כגון מסמכי בנק, תצהיר,
21 ייפוי כח, הסכם שכירות ועוד וכן עותקים מקוריים של צוואת 1995.

22
23 וכך מחוות הדעת:

24
25 "תוצאות הבדיקה:

26 3.מצאתי התאמה בתכונות הכתיבה, ובהן: קו הכתיבה (בצוואה א'), צורה כללית של
27 החתימות, הרגלי כתיבה, יחס הכתב לשורה המודפסת, מיקום תחילת הכתיבה ביחס
28 לשורה המודפסת, שורת הכתיבה, רווחים בין אותיות, גודל כללי ויחסי, שיפוע יחסי,
29 התחלות כתיבה וסיומי קווים (בצוואה א'), מבנה האותיות.

30
31 4. מסקנות ממצאי הבדיקה:

32 א. שתי החתימות א1, א2 בעותק המקורי של הצוואה א' נכתבו על ידי המנוח מר
33 מסקנה זו היא ברמת הוודאות הגבוהה ביותר.

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 17294-04-19 צ. נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב
תמ"ש 40732-06-19 צ. נ' פ.

ב. קיימת אפשרות סבירה כי שתי החתימות ב1, ב2 בעותק המצולם של הצוואה ב' נכתבו על ידי המנוח מר הסיווג ברמת הוודאות של מסקנה זו נובע מהיות עותק זה של הצוואה צילום שגם עבר בפקס, דבר המהווה מגבלה בבדיקת תכונות כתיבה ובעיקר אלו הקשורות לקו הכתיבה.

5. בהתייחס לטענת התובע (שהועלתה בפני) כי החתימות בשני עותקי הצוואה שונות לגמרי זו מזו, וכן גם רישום התאריך "24 מרץ" בכתב יד בדף 2 של שני עותקי הצוואה – אינני מסכימה כלל עם טענה זו. דעתי היא שמדובר בווריאציות (שונות טבעית) של אותו כותב. מה גם ששונות כזו קיימת גם בדוגמאות החתימה של מר ... ששמשו לצורך השוואה, לעתים גם באותו מסמך".

חוות דעת זו קובעת באופן חד משמעי כי החתימות על גבי הצוואה נשוא המחלוקת נכתבו על ידי המנוח, ולא מצאתי כל סיבה לפקפק בכך.

בעדותו של המתנגד לפרוטוקול הדיון מיום 12/12/2019, בעמ' 9 נשאל וענה כי :

ש" אתה עומד על טענת הזיוף? אני מזכיר שיש חוות-דעת.

ת. כן, של גברת איה שוחט.

ש. לבית המשפט: השאלה היתה האם אתה עומד על טענת הזיוף או אפשר להורידה מן הפרק?

ת. כן, אני יורד מטענת הזיוף בעקבות חוות-הדעת שהיא נתנה. אבל בחוות-הדעת של הגברת איה שוחט, אפילו ראית, על מה שהתנגדתי היא לא מצאה את זה.

ש. לבית המשפט: אתה רוצה לאחוז בטענת הזיוף? רוצה לרדת מטענת הזיוף?

ת. ירדתי מטענת הזיוף".

בסיכומים אותם הגיש המתנגד טען הוא כי הצוואה המקורית מעולם לא הוצגה לו למרות שביקש לראותה, ולכן סבר כי מדובר בזיוף של הצוואה. לאחר קבלת חוות דעת המומחית שמונתה, המתנגד זנח את טענתו בדבר זיוף.

לאור ממצאי חוות דעת המומחית וכן דבריו אלו האחרונים של המתנגד, הטענה לפיה צוואת 2010 זוייפה או שאינה אותנטית, נדחתה.

כשרות המנוח ויכולתו לערוך צוואה ולהבין את טיבה

המתנגד טען כי המנוח לא ידע להבחין בטיבה של צוואת 2010 ולכן לא היה כשיר לחתום על הצוואה במועד בו חתם וזאת בהתאם לסעיף 26 לחוק הירושה.

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 17294-04-19 צ. נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב
תמ"ש 40732-06-19 צ. נ' פ.

מצבו הבריאותי של המנוח לא היה פשוט משך שנים ארוכות, הן גופנית והן קוגניטיבית, ובשנים האחרונות לחייו חלה התדרדרות קשה במצבו הפיזי של המנוח עד כדי שהמנוח נעשה בלתי צלול לחלוטין ונטה יותר להתקפים בלתי צפויים ולשיגיונות.

בשנת 2000 לערך אף החל המנוח לאבד את שמיעתו עד כדי שנאלץ להסתייע במכשיר שמיעה וגם איתו לא תמיד היה מסוגל להחזיק שיחה אם לא היה מביט באדם המדבר אליו, כמו גם היה כמעט חסר יכולת של הבנה מילולית, כך שלא יכול היה לשמוע את הסבריו של עורך הצוואה אשר לא עשה מאמץ מיוחד לוודא כי המנוח אכן הבין את דבריו, כפי שהיה עושה לבטח עם אדם לקוי שמיעה.

המנוח נטל לאור מחלותיו והכאבים מהם סבל, תרופות רבות מסוגים שונים אשר הותירו אותו מטושטש במהלך חלקים משמעותיים משעות היממה וזאת במיוחד עם צריכת האלכוהול הכבדה אשר היתה מנת חלקו של המנוח משך שנים ארוכות.

המנוח לא היה מודע להיקף רכושו ביום עריכת צוואת 2010.

מנגד טענה המבקשת, כי המנוח תיפקד באופן עצמאי ועד חודשיים טרם מותו היה עצמאי לחלוטין, נהג ברכב עד שנתיים טרם מותו, לא היה תלוי בבני משפחתו, היה מעורב בוועד הבניין, ניקה את חדר המדרגות בעצמו, היה פעיל, ערני ומודע לחלוטין לכל הסובב אותו, כמעט עד ליום מותו.

המנוח לא נטל תרופות באופן קבוע ולבטח לא כאלו שהשפיעו על מצבו הקוגניטיבי וטענת המתנגד כי מצבו הבריאותי של המנוח היה לא פשוט וחלה לכאורה התדרדרות במצבו הפיזי, הקוגניטיבי והנפשי והמנוח הפך לבלתי צלול, לא הוכחה והיא נועדה להציג מצג שווא כאשר בפועל המנוח מעולם לא אובחן כסובל ממחלה קשה למעט בעיית כולסטרול.

מצבו הרפואי של המנוח היה שפיר, יציב וטוב לרבות מצבו הקוגניטיבי, כך גם עולה מן המסמכים הרפואיים של המנוח מהשנים האחרונות.

ברי כי אם מצבו של המנוח היה טוב בשנים אלו, על אחת כמה וכמה ניתן להסיק כי מצבו בשנת 2010 היה טוב יותר.

סעיפים 1 ו- 2 לחוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות, תשכ"ב – 1962 קובעים כי

"כל אדם כשר לזכויות ולחובות מגמר לידתו ועד מותו וכל אדם כשר לפעולות משפטיות, זולת אם נשללה או הוגבלה כשרות זו בחוק או בפסק דין של בית משפט".

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 17294-04-19 צ. נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב
תמ"ש 40732-06-19 צ. נ' פ.

הוראות אלו מתיישבות עם סעיף 26 לחוק הירושה, בדבר הכשרות לרשת, הקובע:

"צוואה שנעשתה על ידי קטין או מי שהוכרז פסול-דין או שנעשתה בשעה שהמצווה לא ידע להבחין בטיבה של צוואה – בטלה".

כאמור, כל אדם כשיר לעשות צוואה, אלא אם כן כשרות זו נשללת ממנו כדין.

לצורך שלילת הכשרות לא די בהעלאת ספקות בלבד, רמת ההוכחה הנדרשת מן המתנגד אינה עניין של מה בכך. להוכחת הטענה ניתן להסתייע במסמכים רפואיים אודות המצווה נכון למועד עריכת הצוואה או בסמוך לאותו מועד, בחוות-דעת רפואית או אחרת באשר למצבו של המצווה לעת עשיית הצוואה, בעדויות של מי שערך את הצוואה ו/או מי ששימש כעד לה וכן בעדויות אחרות. (ראה: ע"א 7019/94 לפיבסקי נ' עמליה דן {פמ"מ – 6/1/1997}). יחד עם זאת, בית-המשפט יכול להסתייע בחומר ראיות אחר, המתייחס למועד עשיית הצוואה ולהעדיפו על פני חוות-הדעת הרפואית.

בע"א 851/79 **בנדל נ' בנדל**, לה (3) 101 {פמ"מ – 29/4/1981} (ראה: **"עניין בנדל"**), מבהיר בית-המשפט העליון עניין זה כדלקמן:

"הגבלת כשרות זו, הנובעת מחוסר היכולת להבחין בטיבה של צוואה, אין עניינה בסטטוס של המצווה אלא במצבו הנפשי והגופני בשעת עריכת הצוואה. סטטוס של קטינות או פסלות מביא לבטלות הצוואה, גם אם הקטין או פסול הדין ידעו להבחין בטיבה של צוואה. ואילו בענייננו הצוואה תהא בטלה, רק אם יוכח - בעדות רפואית או אחרת - כי המצווה לא ידע להבחין בטיבה של הצוואה. נטל השכנוע בעניין זה מוטל על הטוען לחוסר כשרות זו..... חומר הראיות צריך להתייחס למועד עריכת הצוואה. על כן תקפה צוואה, שנעשתה בתקופה, שבה ידע המנוח להבחין בטיבה, גם אם לפני כן ולאחר מכן השתנה המצב".

מהותה של הטענה בדבר אי כשרות המצווה לפי סעיף 26 היא, במצבו הנפשי, המנטלי והגופני של המצווה לעת עריכת הצוואה. "שעת עשייתה של הצוואה", זוהי נקודת הזמן המסויימת הרלוונטית לבחינת כושרו של המצווה להבחין בטיבה של צוואה. עוד בנוגע למהותה של הכשרות לפעולות משפטיות נפסק כך:

"... כושרו של אדם לשפוט כראוי את המציאות הסובבת אותו; יכולתו לגבש כוונה ורצון; ולסוף – יכולתו וכוחו לכוון את התנהגותו על פי אותה מציאות ובהתאם לאותה כוונה ולאותו רצון".

(ראה: ע"א 1212/91 **קרן לב"י נ' בינשטוק**, מח(3) 705 {פמ"מ – 28/8/1994} {ראה: עניין **"קרן ליב"י"**}).

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 17294-04-19 צ. נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב
תמ"ש 40732-06-19 צ. נ' פ.

בהתייחס לפירוש המונח "ידע להבחין בטיבה של צוואה", סוכמו הכללים על פי שלושה מרכיבים עיקריים:

- מודעות לעובדה שהוא עורך צוואה.
- מודעות להיקף רכושו ולירשיו על פי הצוואה.
- מודעות לתוצאות עשיית הצוואה על יורשיו.

בפסיקה נקבע, כי על המצווה להיות בדעה צלולה, להתייחס למציאות הסובבת אותו, כאשר דעתו משוחררת מלחצי נפש ומחשבות שווא ולגבש רצון חופשי. (עניין "קרן ליב"י", לעיל).

עוד בעניין זה, כדבריו של הנשיא ברק (כתוארו אז) ב"עניין בנדל":

"לא ידע להבחין בטיבה של צוואה מהו? ביטוי זה לא הוגדר על-ידי המחוקק, ואין זה רצוי, כי אנו נקבע בו מסמרות. המחוקק קבע אך הנחיה כללית, אשר מטרתה לבחון, אם המצווה היה מודע למהות מעשיו ותוצאותיהם. בהקשר זה ניתן לקחת בחשבון את מודעותו של המצווה לעובדה שהוא עורך צוואה, את ידיעתו על דבר היקף רכושו ויורשיו, ואת מודעותו לתוצאות עשיית הצוואה על יורשיו... המשקל, שיינתן לשיקולים אלה ואחרים, הוא דבר המשתנה מעניין לעניין, על-פי נסיבותיו של כל מקרה ומקרה."

כאמור, בעניין שבפני, אין חולק כי נטל הראיה והשכנוע להוכחת הטענה כי המנוח לא ידע להבחין בטיבה של צוואה, מוטל כולו על המתנגד.

(ראה: ע"א 5185/93 היועמ"ש נ' מרום, מט(1) 318 {פמ"מ – 20/2/1995} {להלן: "ע"א מרום").

מן המסמכים הרפואיים הרבים אודות המנוח כפי שהונחו בפני, מצאתי להביא חלקם של הממצאים, וכך:

- תיעוד בדבר ביקורים רגילים בין השנים 2008 – 2010, מהם עולה כי מטרת הביקור היתה לצורך קבלת מרשמים כרוניים.
- ביקור רופא מיום 9/5/2012 – מסקנות – "צלול ומתפקד". הפנייה למומחה גריאטריה.
- ביקור רופא מיום 25/10/2012 – סיבת ההפנייה (בין היתר) אישור נהיגה.
- ממצאי הבדיקה – "במצב כללי מצויין..."
- ביקור רופא מיום 9/6/2016 – "במצב כללי טוב, מדבר לעניין מרבית הזמן... מתהלך עם חגורת גב".
- ביקור רופא מיום 3/1/2017 – סיבת הפניה – "...לצורך קבלת אישור לנהיגה".

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 17294-04-19 צ. נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב
תמ"ש 40732-06-19 צ. נ' פ.

- 1 • ביקור רופא מיום 28/2/2017 – מעוניין במכשיר עזר לשמיעה.
- 2 • תיעוד כתוב מסיכומי הביקור על כי קשר של הרופאה עם הבת החורגת ...
- 3 מלווה את המנוח בחלק מן הביקורים ומגיעה לקחת עבורו מעת לעת מרשמים – הנכדה
- 4 • מדו"ח ביטוח לאומי מיום 27/6/2013 – "הבין את השאלות וענה לעניין ובהתאם", "הבין
- 5 את הבקשות לביצוע פעולות ופעל בהתאם".
- 6 • מדו"ח ביטוח לאומי מיום 9/11/2015 - התרשמות המעריך – "הנבדק התמצא בזמן ובמקום,
- 7 מודע למצבו וליכולות שלו, יודע לבקש עזרה במידת הצורך....
- 8 אין עדות לירידה קוגניטיבית...."
- 9
- 10 ובאופן כללי מצאתי כי עיקרם של הביקורים היה לצורך קבלת מרשמים, נפילות, ביטוח לאומי,
- 11 פצעים, נגעים בעור, קשיים נשימתיים, חבלות וכדומה.
- 12
- 13 גם מן העדויות כפי שנשמעו בפני עולה כי המנוח היה בסך הכל אדם בריא, קל וחומר שעה שמדובר
- 14 באדם שהיה מעל גיל 90. וכך למשל מעדותו של המתנגד לפרוטוקול הדיון מיום 12/12/2019, בעמ' 9:
- 15
- 16 "ש. בדף 39 בתיק המסמכים הרפואיים, במקרה עוסקים בעניין רישיון נהיגה למנוח
- 17 והתאריך הוא 15.12.2016. כתוב שהוא מלין על רישיון נהיגה. אתה יודע שהיה לו
- 18 רישיון נהיגה?
- 19 ת. (מעין) אני יודע שהיה לו רישיון נהיגה.
- 20 ש. בשנת 2017?
- 21 ת. אהה, שאלת על 2010.
- 22 ש. לא הזכרתי 2010. אתה יודע שהיה לו רישיון נהיגה בשנת 2017?
- 23 ת. אני יודע שהוא היה בביקורת לרישיון, אבל אני לא יודע אם היה לו אז. זה לא שחור
- 24 ולבן. אתה שואל אם ידעתי, אבל אריה אמר לי שהוא בביקורת ויש הוכחה לכך.
- 25 ש. אני מפנה אותך לעמוד 19 במסמכים הרפואיים, זו ביקורת שהמנוח היה בחודש
- 26 מרץ 2012: ביקור חוזר, בן 90, נשוי, מרגיש טוב, אלרגי, ... צלול ומתפקד".
- 27 ת. (מעין) אני לא רואה שכתוב "צלול ומתפקד".
- 28 ש. אני מציג לך את המסמך, מה כתוב לך שם?
- 29 ת. (מעין) אהה, או.קי, כן, נכון.
- 30 ש. בכל ה- 50-100 עמודים שצירפת מהתיק הרפואי של המנוח יש הרבה מאוד
- 31 ממצאים של שני רופאים בתיק הזה, שמדברים על צלילות, תפקוד ושיחות שקיימו
- 32 איתו בענייני עיתונים וכתבות, על רישיון נהיגה. הוא החזיק אקדח?
- 33 ת. כן.
- 34 ש. בשנת 2018?

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 17294-04-19 צ. נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב
תמ"ש 40732-06-19 צ. נ' פ.

1 ת. לא, מה פתאום. בערך 20-15 שנה לפני זה הוא החזיר את האקדח למשטרה. הייתי
2 איתו ביחד. הוא גם נתן אקדח אחד לבן שלו הביולוגי, היו לו שני אקדחים ורובה.

3
4 ש. ההתנגדות שלך היתה מבוססת על טענת זיוף, על טענת דמנציה שלא מאפשרת לו
5 לכתוב צוואה ועוד טענה על השפעה בלתי הוגנת. האם תסכים איתי שלאור
6 הממצאים שאתה צירפת בתיק המוצגים שלך, הטענה לגבי העדר כושר לכתיבת
7 צוואה מבחינה רפואית הוא לא נכון ולא מדויק?

8 ת. אני לא מסכים לאיך שאתה מגדיר את זה, כי אתה מגדיר את זה כולל ויש פרטים.
9 אתה מציין עיתונים שהוא קרא ודיבר עם הרופא. אשתי ייצגה אותו עם הרופא
10 שנים והיא יודעת. הוא אף פעם לא ניהל שיחה עם על עיתונים.

11 ש. לבית המשפט: השאלה היתה פשוטה – ירדת מטענת הזיוף לאור חוות-הדעת והוא
12 אומר שנתן לך דוגמאות מהתיק הרפואי, כתוב שם מה שכתוב. לאור זה אתה עדיין
13 אווז בטענה שהוא היה בלתי כשיר רפואית לעשות צוואה, במנותק מטענת השפעה
14 בלתי הוגנת? זו היתה השאלה.

15 ת. אני טוען שהוא היה בלתי כשיר, ממה שהכרתי אותו.
16 ש. נכון להיום, לאור הממצאים שאתה המצאת לתיק בית-המשפט, שעה שבית
17 המשפט אפשר לך לעיין בתיק הרפואי של המנוח ובשעה שפרקליטיך המלומדים
18 שהתחלפו יודעים שצריך לנתח את זה ולהגיש את זה כחוות-דעת ולא עשו זאת,
19 אתה עדיין עומד על זה שהמנוח היה בלתי כשיר?

20
21 לבית המשפט: הוא שואל אותך, רצית לבדוק את המסמכים, קיבלת והפקדת בתיק בית-
22 המשפט. לאחר מכן פרקליטיך החליטו מה שהחליטו מה עושים עם זה הלאה. השאלה
23 האם אתה עומד בטענה שצריך לברר את שאלת הכשירות הרפואית?

24 ת. אני קודם כל לא יכול לפסול מה שרופאים כתבו ומה שהוא הציג לפניי. ממה שאני
25 יודע שחייתי איתו, לאדם הרבה דברים מורכבים שהוא היה בלתי כשיר, אבל
26 הרופאים קבעו ואני לא רופא ולא יכול להתנגד, שהוא היה כן כשיר. אני חייתי איתו
27 והרבה פעמים הוא אמר לרופא "תרשום שאני קורא וכותב". מתי רופא שואל את
28 זה? "

29
30 אם כן, נראה כי המתנגד עצמו מודה כי המנוח היה כשיר, צלול ואף אדם מתפקד, למצער לא עלה
31 בידיו להתמודד עם התייעוד הרפואי אודות המנוח.

32
33 אומר כי לא בכדי לא הניח המתנגד בפני כל בקשה למינוי מומחה רפואי, שהרי הכיר וידע כי המנוח
34 היה אדם בריא יחסית, קל וחומר שעה שמדובר באדם כבן למעלה מגיל 90.

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 17294-04-19 צ. נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב
תמ"ש 40732-06-19 צ. נ' פ.

אומר כי אדם קשה ובעייתי, אשר צרך כמויות אלוהול בכמויות גדולות, עם התפרצויות זעם, שיגיונות או דומה לאלו, אין בכך כדי להצביע על כי אינו יודע להבחין בטיבה של צוואה.

עוד אומר כי אדם בגילו של המנוח, זה האוחז ברישיון נהיגה ואף נוהג, יש בכך כדי לאמור הרבה על מצבו הרפואי, ואודה כי לא מצאתי כל תיעוד על כך שבקשותיו לחידוש הרישיון בשל גילו נדחו, בוודאי עד לשלב מאוחר בחייו.

המתנגד טען כי הוכחה נוספת לכך שהמנוח לא ידע להבחין בטיבה של צוואת 2010 בשל העובדה כי לא שמע היטב, לקה בחוסר הבנה מילולית בה היה שרוי, ועורך הצוואה לא עשה כל מאמץ לוודא כי המנוח הבין את דבריו, כפי שהיה עושה לבטח עם אדם לקוי שמיעה.

מעדותו של עורך הצוואה, עורך הדין דוד רום לפרוטוקול הדיון מיום 12/12/2019 בעמ' 6 עולים הדברים קצת אחרת, וכך:

- ש"ש. בלקות כלשהי כן הבחנת שיש לו?
ת. לא זכור לי כזה דבר.
....
ש. ועברת איתו סעיף-סעיף ווידאת שהוא מבין כל סעיף?
ת. כן, הוא אישר שזה מה שהוא רוצה וחתם.
ש. הוא הבין הכל היטב?
ת. אתה שואל אותי אם מישהו אחר הבין היטב? אני חושב שהוא הבין היטב. הוא ישב, דיבר איתי כמו שצריך והתרשמתי שכך.
ש. ושהוא מבין את כל הסעיפים?
ת. לא צריך בשביל זה מי יודע מה.
ש. אני אומר לך שהמנוח היה כבד שמיעה, אתה יודע מזה?
ת. לא זוכר, אבל גם אם כן, כשהוא יושב איתי בשולחן ואני מצד אחד והוא מצד שני, בינינו בסך הכל 70-80 סנטימטר.
ש. אני אומר לך שהיתה לו לקות שמיעה חמורה.
ת. לא שאני יודע.
ש. אני מציג לך את ת/6, זו בדיקה אודיולוגית, שם כתוב: "מכשיר שמיעה משמאל לא עוזר, בבדיקת שמיעה ליקוי עצבי",
ת. (מעניין) אתה רוצה שאביע את דעתי כמומחה? יכול להיות שראיתי מכשיר שמיעה, אבל זה לא אומר שאני זוכר את זה. אנו עובדים הרבה ימים בשנה, אתה חושב שאני זוכר הכל? לא.

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 19-04-17294 צ. נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב
תמ"ש 19-06-40732 צ. נ' פ.

ש. נכנס אליך אדם למשרד שיש לו לקות שמיעה, זו לקות מאוד מרכזית להערכת
כשעורכים למישהו צוואה. כתוב שם שההבנה המילולית שלו היא 64% באוזן ימין
אין לו הבנה מילולית ובאוזן השנייה גם, 70% באוזן ימין ושמאל הוא לא שומע.
ת. יכול והיה לו מכשיר. אני לא זוכר. איך אני יכול לזכור את זה?"

גם אם המנוח היה כבד שמיעה, אין זה אומר כי לא עשה שימוש במכשיר שמיעה, אין זה אומר כי לא
הבין טיבה של הצוואה, אין המדובר בצוואה אשר שונה בתכליתה מצוואתו הקודמת, למעט זהות
יורשיו, ובכלל, העלאת טענות ללא צירוף ראיות או דרך כלשהי להוכחתן, כמו "חוסר הבנה מילולית",
אין בהן דבר ואף יש באלו כדי לסרבל ההליך.

מכל האמור, הן מן התייעוד הרפואי, הן מהעדויות אין חולק כי מצבו הבריאותי והפיזי של המנוח לעת
עריכת הצוואה היה שפיר, המנוח היה אדם צלול, הן גופנית הן קוגניטיבית, ולהתרשמותי המנוח היה
מודע גם מודע להיותו עורך צוואה, עת ערך אותה במועד בו נערכה צוואת 2010.

מודעות להיקף רכושו ולירשיו

המתנגד לא טען כי המנוח לא היה מודע לזהות יורשיו, מה גם שמדובר ביורשים אשר אזכורם בא
בצוואת 1995, ובהמשך התייחס לאלו בצוואת 2010, למעט העובדה כי אין הגיון בכך שהמנוח לא
ציווה דבר לרעייתו. אעמוד על טענה זו בהמשך, במסגרת סבירותה של הצוואה.

מכאן כי קשה לסבור כי המנוח לא היה מודע לזהות יורשיו.

באשר להיקף רכושו של המנוח, טען המתנגד כי במועד עריכת צוואת 2010 המנוח לא היה מודע להיקף
רכושו כאשר ציווה על מלאי האופנועים במוסך, שכן למנוח לא היה מלאי במוסך מאחר שהמוסך כבר
היה מושכר שנים רבות קודם לכן.

בצוואת 1995, נוסח הסעיף (ד' 2 ו- 3) בצוואה באשר למוסך ולמלאי המצוי בו כך :

"חלקי בזכויות המקרקעין והמטלטלין במוסך "...." ברח' הידוע

מלאי אופנועים אשר נמצא במוסך ושייך לי..."

בצוואת 2010 סעיף 3 ב' ו- ג' נוסח באופן זהה לחלוטין לזה אשר נוסח בצוואת 1995, למעט שינוי
מספורו.

מעדות עורך צוואת 2010, עורך הדין דוד רום, לפרוטוקול הדיון מיום 12/12/2019 בעמ' 5 :

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 17294-04-19 צ. נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב
תמ"ש 40732-06-19 צ. נ' פ.

ש. אני מפנה אותך לסעיף 3' לצוואה, כתוב שם שהמנוח מוריש את מלאי האופנועים
אשר נמצא במוסך, לגברת אתה מאשר שזה כתוב?
ת. לא כתוב כך. בסעיף 3 יש פירוט רכוש, את מה שאתה מדבר על מי זכאי ומי יורש,
אתה מדבר בסעיפים אחרים.
ש. גם על הסעיף הזה עברת עם המנוח?
ת. זה מה שהוא מסר לי, מה יש לי לשאול אותו? אני גם לא שאלתי אותו האם בחשבון
בבנק הוא הנכון.
ש. אני אומר לך שביום 24.03.2010, יום עריכת הצוואה, למנוח אין מלאי אופנועים ולא
רק זאת, משנת 1997 אין לו מלאי ומשנת 2000 המוסך מושכר.
ת. אם הוא אומר לי שיש לי את הרכוש הזה, מה אעשה עם זה?
ש. אז יכול והמנוח לא הבין מה היקף נכסי העיזבון שלו?
ת. אין לי מושג.
ש. המנוח מוסר לך פרטים אודות רכוש שמנה בצוואה ולא ברשותו כבר 13 שנה?
ת. אני לא יודע את זה. הוא גם מוסר לי פרטים על דירה, מוסך ומוסר לי שיש לו כסף
בבנק דיסקונט, אז אתה חושב שהלכתי לבדוק כל אחד מזה? התשובה היא לא".
המתנגד אינו מכחיש כי המוסך היה ונותר כחלק מעיזבון המנוח. אם כך, מה בין עניין השכרתו של
המוסך לצד ג' ולעניין מלאי האופנועים המצוי בו?
אם היה מצוי מלאי אופנועים כלשהו בבעלו של המנוח, או חלקי חילוף של אופנועים כטענת המבקשת,
והללו נותרו במוסך, אם לצורך שימור או לכל צורך אחר, אין בכך לאמור דבר על כך שהמנוח לא היה
מודע להיקף רכושו.
כך או אחרת, אם טענתו זו של המתנגד נכונה, לא עלה בידי להוכיח כי מלאי זה של אופנועים/חלקי
חילוף, כפי שצויין בצוואה, לא היה ברשותו של המנוח או כי הועבר מרשותו. ושוב אומר כי עצם
העובדה כי המוסך לא היה בבעלות המנוח, אין בה כדי להעיד דבר וחצי דבר.
ובכלל, יכול גם והאמור נכתב בבחינת מצוות הזהירות.
אם כפי טענת המתנגד, המנוח היה חבר ב"מועדון אופנועים", הרי אף יתכן כי לאחר פרישתו וחרף
השכרת המוסך לצד ג', לא מן הנמנע כי המנוח המשיך מעת לעת לבקר במוסך, כמנהג בעלים.
ובכלל אומר כי טענה זו אין בה ממש שעה שהמתנגד לא רק שלא הוכיח טענתו זו, אף לא תמך אותה
בכל ראיה או על מה ביסס השערה זו.
כאמור, הוראתו זו של המנוח באשר למלאי האופנועים, זהה לחלוטין להוראתו בצוואת 1995, לה
המתנגד לא העלה כל טענה או עתר לביטולה, ויאמר כי ניסוח צוואה אינו דורש פירוט רכוש.

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 17294-04-19 צ. נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב
תמ"ש 40732-06-19 צ. נ' פ.

טענת המתנגד כי מעבר לכך שלמנוח לא היה מלאי אופנועים במוסך, שעה שכמה שנים לאחר פרישתו של המנוח לגמלאות, הוסב המוסך למסעדה וכל מלאי האופנועים פונה מהמקום, לא הוכחה או נתמכה בכל ראיה, וגם בכך אין כדי להעיד כי פינוי המלאי משמעו כי הוצא מבעלותו של המנוח.

מודעות המנוח לתוצאות עשיית צוואתו על יורשיו

באשר למודעות המנוח לתוצאות עשיית הצוואה על יורשיו, אין לי כל יסוד להניח, כי המנוח לא היה ער לעובדה זו. מחומר הראיות עולה, כי המנוח לא היה בקשר עם בנו הביולוגי, יורש שהמנוח בחר להדירו עוד בצוואת 1995, על המתנגד המנוח כעס מסיבות כאלו ואחרות, כעס אשר הוביל בהמשך השנים לכדי נתק מוחלט, ובאשר לרעייתו אשר אותה עת היתה בחיים, אם כי חולה במחלת האלצהיימר, כפי שכבר שאמרתי, אתייחס בהמשך.

התנהגותו זו של המנוח היא לא יוצאת דופן ויש בה כדי להסביר את העובדה, כי נתגבשה דעתו להדיר מי מבין יורשיו בהתאם לרצונו.

משקבעתי כי המנוח היה צלול, מודע לעובדה כי עורך צוואה, מודע להיקף רכושו וליוורשיו, אין לי עניין בסבירות מעשיו אלו, אלא אם יש בהתנהגותו הכוללת של המנוח בשעת החתימה על הצוואה כדי להצביע על כך כי הוא ידע להבחין בטיבה של צוואה, ועל שאלה זו אשיב בחיוב.

השפעה בלתי הוגנת

המתנגד טען כי צוואת 2010 נעשתה שלא מרצונו החופשי של המנוח שכן המנוח היה נתון להשפעה בלתי הוגנת מצידה של המבקשת ובני משפחתה בזמן שהמנוח היה תלוי בה באופן מוחלט, תוך שהמבקשת בודדה את המנוח ממנו ומבני משפחתו. המתנגד התייחס בטענתו זו לארבעת המבחנים המוזכרים ב"פרשת מרום", כמו גם מבחני עזר נוספים, אשר החלתם על העובדות, מובילה למסקנה כי התקיימה תלות מקפה ויסודית של המנוח במבקשת.

עוד הוסיף בהקשר זה כי במועד עריכת צוואת 2010 המנוח היה מבודד, תלוי במבקשת ובבעלה אשר נהג להסיע את המנוח לכל מקום, לא יכול היה לדאוג לצרכיו ואין כל ספק כי לא היה עצמאי ואף היה סיעודי, נזקק לטיפול צמוד, המנוח היה ממודר לחלוטין מהעולם החיצון, זולת המבקשת ובני משפחתה, התקשה לתקשר עם סביבתו ולא היה לו קשר עם המתנגד ומשפחתו.

בסיכומים טען המתנגד כי הוכח כי המנוח היה נתון להשפעה בלתי הוגנת מצד המבקשת, אשר ניצלה את תלותו המוחלטת של המנוח בה ולכן זיכה המנוח את המבקשת בכל עיזבונו.

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 17294-04-19 צ. נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב
תמ"ש 40732-06-19 צ. נ' פ.

מנגד טענה המבקשת כי, טענתו זו של המתנגד היא טענה מופרכת שכן מאז ומתמיד המבקשת היתה קרובה למנוח, סייעה לו ולאמה, לא ניסתה לבודד את המנוח שהחליט בעצמו שלא להיות בקשר עם המתנגד.

הסעת המנוח לסידורים שונים החלה רק לאחר שהמנוח הפקיד את רישיון הנהיגה שלו במשרד הרישוי בנובמבר 2016.

המנוח מעולם לא היה תלוי במבקשת או במי מבני משפחתה.

סעיף 30 (א) לחוק הירושה, תשנ"ה-1965 קובע:

"הוראות צוואה שנעשתה מחמת אונס, איום, השפעה בלתי הוגנת, תחבולה או תרמית – בטלה."

הכלל המשפטי אינו קובע כי יש לפסול כל צוואה שנעשתה לאחר השפעה או שכנוע מצד מי שנהנה מן הצוואה, אלא שחוסר ההגינות שבהשפעה הוא הפסול, ולא עצם האפשרות לקיום השפעה, וזאת בהתאם למושגים החברתיים המוסריים והערכיים שלנו.
(ראה: שוחט, גולדברג, ופלומין: **"דיני ירושה ועיזבון"** הוצאת סדן, מהדורה שישית מורחבת, תשס"ה 2005, עמוד 100 וכן **"ע"א מרום"**, לעיל).

כידוע, השפעה בלתי הוגנת הינה אחד מאותם פגמים רעים שיש בהם כדי להביא לפסלות צוואה שערך מנוח, משום שפגיעתה הרעה שללה את רצונו החופשי והאמיתי של המנוח, באופן שתוכנה לא מהווה ביטוי לרצונו אלא לרצונם של המשפיעים עליו.

בע"א 4902/91 **גודמן נ' ישיבת שם בית מדרש גבוה**, מט(2) 441 (פמ"מ – 20/7/1995), בית-המשפט מבחין בין השפעה כשאלה עובדתית, לבין אי הגינות שבהשפעה כשאלה ערכית ונורמטיבית. השפעה בלתי הוגנת היא השפעה שיש בה מרכיב של אי הגינות, שעל-פי מושגים של מוסר אישי וחברתי, יש בו כדי להצדיק את ביטולה של הצוואה. מעבר להוכחת קיומה של השפעה ברמה העובדתית, על בית-המשפט להשתכנע מנסיבותיה של אותה השפעה בקיומו של מרכיב בלתי הוגן שיש בה, ושאכן הצוואה היתה פועל יוצא של אותו מרכיב.

אם תרצה, תאמר שהדגש אינו על השפעה, שלרוב היא דווקא תוצאה של מנהג חסידות, בבחינת "כבד וטפל בהורה", עניין רצוי על פי הדין, אלא על אי הגינות.

ועוד, בע"א 2500/93 **שטיינר נ' המפעל לעזרה הדדית של ארגון עולי מרכז אירופה**, נ(3) 338 {פמ"מ – 4/9/1996} קובעת השופטת בייניש:

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 17294-04-19 צ. נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב
תמ"ש 40732-06-19 צ. נ' פ.

"על קיומה של השפעה בלתי הוגנת ניתן ללמוד מגורמים שונים ומשתנים. מצבו הפיזי של המצווה, מצבו המנטאלי והנפשי, מידת חולשתו וסוג התלות שהוא תלוי בזולת, בדידותו וניתוקו מאנשים אחרים, מערכת הקשרים בינו לבין האדם שהוא נזקק לו וקשריו עם אחרים - כל אלה יש בהם כדי להשפיע על מידת השתעבדות רצונו ואובדן השליטה בו או על חשש מפני קיומו של מצב כזה".

הפסיקה הציעה לבחינת הסוגיה של השפעה בלתי הוגנת, ארבעה מבחנים מצטברים, וכך מסכם השופט מצא בדנ"א 1516/95 מרום נ' היועמ"ש, נב(2) 813, {פמ"מ – 22/6/1998} (להלן: "דנ"א מרום"), את אותם מבחנים עיקריים שיש בהם לדעתו כדי לסייע לבית המשפט להכריע בדבר קיומה של השפעה בלתי הוגנת:

א. תלות ועצמאות - המבחן הבסיסי להכרעה בדבר קיומה ועוצמתה של תלות הוא מבחן העצמאות. זהו מבחן של מידה, המיוסד על היותן של "עצמאות" ו"תלות" שני מושגים הפכיים. השאלה שבית-המשפט מציג לעצמו היא, כלום בתקופה הרלוונטית לעשיית הצוואה היה המצווה "עצמאי" – מן הבחינה הפיזית ומן הבחינה השכלית-הכרתית – ועד כמה. לתשובה לשאלה זו יש משקל רב בגיבוש ההכרעה: ככל שהמצווה היה עצמאי יותר, מכל אחת משתי הבחינות האמורות, תתחזק נטיית בית-המשפט לשלול קיום תלות של המצווה בנהנה. והוא הדין, כמובן, בהיפוך היוצרות. ככל שהמצווה היה עצמאי פחות, באיזו משתי בחינות אלו, תתחזק הנטייה לחייב את קיום התלות.

ב. תלות וסיוע - מקום שבו מתברר, כי המצווה אכן לא היה עצמאי, ועקב כך נזקק לסיוע הזולת, מתעורר צורך לבחון אם הקשר שהתקיים בינו לבין הנהנה התבסס על מתן הסיוע שהמצווה נזקק לו (פרשת רכטמן הנ"ל [8], בעמ' 772). ואם היה זה הנהנה, אשר סייע למצווה להתגבר על קשייו ומגבלותיו, ייטה בית-המשפט לקבוע שהמצווה היה תלוי בנהנה.... חשיבות מיוחדת נודעת, בעניין זה, לשאלה אם הנהנה היה היחיד שסייע למצווה בכל צרכיו, או שהמצווה הסתייע גם באחרים. הדעת נותנת שכאשר אנשים אחדים חולקים ביניהם את מטלות הסיוע, מידת תלותו של המצווה בכל אחד מהם היא, מטבעה, קטנה יותר, ומתמעט החשש להיווצרות תלות העלולה להוות פתח להשפעה בלתי הוגנת. לא כן הדבר מקום שבו הנהנה היה האדם היחיד אשר סייע למצווה. סיועו של אדם אחד עלול להעמיד את המצווה במצב של תלות מוחלטת באדם המסייע לו, וקיום מצב דברים כזה עשוי להוות שיקול התומך בהקמת חזקה להשפעה בלתי הוגנת.

ג. קשרי המצווה עם אחרים - ההכרעה בשאלה, אם ועד כמה היה המצווה תלוי בנהנה, עשויה להיות מושפעת גם מהיקף הקשרים שקיים המצווה עם אחרים זולת הנהנה וממידתם. ככל שיתברר כי בתקופה הרלוונטית לעריכת הצוואה היה

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 17294-04-19 צ. נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב
תמ"ש 40732-06-19 צ. נ' פ.

המצווה מנותק לחלוטין מאנשים אחרים, או שקשריו עם אחרים היו מועטים
ונדירים, תתחזק ההנחה שהמצווה אכן היה תלוי בנהנה. אכן, בעצם בידודו של
המצווה מן העולם יש כדי להגביר את תלותו בנהנה. מכאן, שלעניין ההכרעה
בשאלת התלות אין זה מעלה או מוריד מה גרם לבידודו של המצווה, כלום היה זה
הנהנה, או התנהגותם של אחרים, או שמא בידודו של המצווה נבע מנסיבות שהיו
קשורות במצבו האובייקטיבי....

ד. מבחן נסיבות עריכת הצוואה - סעיף 35 לחוק הירושה קובע, כי מי שלקח חלק
בעריכת צוואה – הוראת הצוואה המזכה אותו, או את בן-זוגו, בטלה. ואולם אפשר
שמעורבות הנהנה לא תגיע עד כדי לקיחת חלק בעריכת הצוואה, אך תהווה ראיה
לכאורה להשפעה בלתי הוגנת על המצווה, או, למצער, שיקול רלוונטי להקמת
חזקה בדבר קיומה של השפעה כזאת עליו...."

אשר לשימוש במבחנים הללו, כמו גם במבחנים נוספים שנגזרים או מתחייבים מנסיבותיו של המקרה
הנדון, קבע כב' השופט א. מצא כי ראוי שהוא יעשה בזהירות רבה, תוך הבנה, שבתלות כשלעצמה
אין משום ראיה מספקת לקיומה של השפעה בלתי הוגנת ואף לא להקמת חזקה בדבר קיומה. לא
התלות היא העיקר, אלא ההסתברות שהתלות שללה את רצונו החופשי של המצווה והוא הדין בכל
המבחנים האחרים. תלותו של המצווה בסיועו של האחר, אינה בהכרח שוללת את רצונו החופשי. כך
גם ביחס לבחינת קשריו של המצווה עם אחרים, ואף בהסקת מסקנות מנסיבות עריכת הצוואה. כן
נקבע, כי לצורך הכרה בקיומה של השפעה בלתי הוגנת, אין הכרח כי יתקיימו כל המבחנים שפורטו
לעיל. למעשה, די בקיומם של חלק מהמבחנים האמורים כדי להצביע על קיומה של השפעה כאמור,
ובמקביל רשאי בית המשפט לעשות שימוש במבחנים נוספים לגיבוש הכרעתו.

ובכלל, הרעיון שאדם נמנע מטיפול בעצמו משיש, ואז זועק כי המטפל "יש לו השפעה", אינו רצוי.

בנסיבות העניין שבפני, לאחר שהנחתי את השיקולים המנחים לבחינת סוגיית ההשפעה הבלתי הוגנת,
סבור אני כי במקרה שבכאן, אף לא אחד מן המבחנים המוזכרים מתקיים, ואסביר.

התלות, העצמאות והסיוע

הדגש במבחן ה"תלות והעצמאות" הוא על עצמאות המצווה בתקופה הרלוונטית, הן מהבחינה
השכלית – הכרתית והן מהבחינה הפיזית.

בהקשר זה טען המתנגד כי המבקשת ובתה נהגו לאסוף מרשמים עבור המנוח מרופאת המשפחה
והמבקשת אף בישלה עבור המנוח, דבר שלא הוכחש על ידה.
המבקשת מילאה עבור המנוח את הטפסים לתביעתו לביטוח הלאומי.

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 17294-04-19 צ. נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב
תמ"ש 40732-06-19 צ. נ' פ.

מידת התלות והסיוע נלמדת גם ממצבו הרפואי של המנוח בערוב ימיו, שכפי טענת המשפחה בשנת 2015 חלה החמרה קוגניטיבית במצבו ולכך יש להוסיף את העובדה כי המנוח, עוד קודם למועד עריכת צוואת 2010, היה אדם חרדתי ונטל תרופות פסיכיאטריות.

מהעדויות והתצהירים כפי שהוצגו בפני, מצטיירת תמונה קצת שונה מזו המתוארת על ידי המתנגד, אם כי עדויות בעניין זה לא היו רבות. עולה כי המנוח היה עצמאי, אם, יש לומר עד כמעט יומו האחרון, קל וחומר שמונה שנים לאחר, עת ערך את צוואתו האחרונה, היא צוואת 2010, ואף נראה כי טיפל בעצמו ברעייתו שהיתה חולה אותה עת.

מתייעוד המסמכים הרפואיים שצורפו, עולה כי מרבית ביקוריו אצל הרופאים היו לצורך קבלת מרשמים, חבלות או פצעים, כפי שכבר פירטתי עוד קודם, אליהם הגיע או לבדו או בלוויית מי מבני משפחתו, דבר אשר אינו יוצא דופן, והגעת בני משפחה לצורך איסוף מרשמי תרופות אין בה כדי להצביע על תלות אלא סיוע ממי ממקורביו שעה שמדובר באדם בגילו.

לרוב צויין כי בריא, צלול, משתף פעולה ולא נרשם דבר חריג אשר יש בו כדי להצביע על תלות כלשהי. ואחזור ואומר כי אדם בגילו אשר עודנו אווז ברישיון נהיגה ואף נוהג, יש בכך ללמד רבות על מצבו וחוסר תלותו.

כך או אחרת, סיוע בהסעות לאדם מבוגר, או שאינו בקו הבריאות, יש בו מידת חסידות שיש לעודדה, קל וחומר כאשר באה היא ממשפחתו הקרובה של האדם, שהמצופה כי ילדים יגמלו להוריהם על שעשו להם משך חייהם. בכל מקרה אין בה השפעה שאינה הוגנת.

כך גם באשר לסיוע לאדם בגילו של המנוח בהגשת טפסים כאלו או אחרים.

החמרה קוגניטיבית בשנת 2015, אם היתה, אין בה דבר לעניין עריכת צוואה בשנת 2010.

לא הוכחה כל אינדיקציה על תלות המנוח במבקשת או במי מבני משפחתה, בתקופה שלעת עריכת הצוואה, בניגוד לעובדה כי נעזר בהם לצורך פעולות יומיומיות כאלו או אחרות, ואשר על כן, אין במבחן זה כדי להעיד על קיומה של השפעה בלתי הוגנת של המבקשת על המנוח.

קשרי המצווה עם אחרים

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 17294-04-19 צ. נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב
תמ"ש 40732-06-19 צ. נ' פ.

המתנגד טען כי אין ספק שבמועד עריכת צוואת 2010, המנוח היה קרוב מאוד למבקשת ומנותק מהסביבה בכלל ומן המתנגד בפרט ועם בניו וללא כל סיבה לעשות כן. המבקשת אף הודתה כי היתה הדמות הדומיננטית ביותר בחייו של המנוח.

עוד טען המתנגד כי המנוח, בערוב ימיו היה מנותק מהסביבה לחלוטין, זאת לאחר שהמבקשת דאגה להרחיקו מהמתנגד ובני משפחתו, לעומת בני משפחתה אשר הקיפו את המנוח.

המבקשת טענה כי מדובר במחשבותיו של המתנגד שאינן הלימות למקרה זה, מומצאות, מוסקות, ללא אבחנה וללא שום בסיס ראיתי.

ראשית אומר כי לא הובאו לפני כל עדויות או ראיות ואף לא נטען בדבר קשרי המנוח עם אחרים מלבד בני משפחתו.

העיד המתנגד לפרוטוקול הדיון מיום 12/12/2019, בעמ' 12 :

ש. ממתי המנוח לא רצה לראות אותך?
ת. ממתי שאחותי אמרה לי לא ש,
ש. לא, לא, תגיד לי תאריכים.
ת. בערך בשנת 2017.
ש. לא קראת מה שכתבת, רק עלעלת בתיק המוצגים שצירפת, נכון?
ת. (מעייין כן).
ש. למשל, בשנת 2015 אתה כותב לאחותך: "תגידי לי מתי הוא לא בבית, שאוכל לבוא", זה נכון?
ת. נכון מאוד.
ש. מי זה "הוא"?
ת. המנוח.
ש. אני אומר לך שאתה לא היית בקשר איתו, כי הוא לא רצה לראות אותך בכלל.
ת. לא הרגשתי את זה. באתי לאמי עד שנת 2017. הוא רצה לראות אותי".

מעדות בנו של המתנגד (....) לפרוטוקול הדיון מיום 30/6/2020 בעמ' 30 :

ש. בשנת 2010 ובשנת 2014 המנוח דיבר דברים רעים על אביך?
ת. לא. ב- 2014 הוא דיבר דברים לא יפים על אבא שלי.
.....
ש. וזה נמשך כך משנת 2014 ועד מתי? או מאז הפסקת לבקר אותו?

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 17294-04-19 צ. נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב
תמ"ש 40732-06-19 צ. נ' פ.

ת. מאז ראיתי אותו פחות. עדיין הגעתי לביקורים בבית, אם זה אחת לשבועיים, אחת לחודש.
ש. אתה לבד?
ת. היו מצבים של לבד או עם אחי ... שיושב על הספסל".

אין חולק כי עד לשנת 2017 או למצער 2015, ראה המתנגד את המנוח ולא נמנע ממנו עד לתקופה זו לערך, להגיע לביתו, כך על פי המתנגד.

עוד אין חולק כי גם ילדיו של המנוח הגיעו לבקר את המנוח עד לשנת 2014 למצער.

צוואת 2010, הצוואה נשוא המחלוקת נערכה בשנת 2010, שנים ספורות בטרם "הורחק" המתנגד מבית המנוח או מי מבני משפחתו הפסיקו להגיע לבקר המנוח.

מתקשה אני, לאור שתיארתי לעיל, לסבור כי במועד עריכת הצוואה, נותק המנוח מבני משפחתו או ממי ממקורביו, דבר אשר הוביל לעריכת צוואתו כפי שנערכה.

עוד אומר כי לא התרשמתי ואף לא עלה בידי המתנגד להוכיח כי בעטיה של המבקשת, נותקו קשריו של המתנגד עם המנוח. ההפך הוא הנכון. נראה כי היה זה רצונו של המנוח בלבד.

מכל אלו עולה כי המנוח לא היה מבודד מן העולם ותלותי בבני משפחתו, למעט אותו סיוע ועזרה יומיומיים כפי שכבר הזכרתי, אך לא כזו ששללה את רצונו החופשי של המנוח, בוודאי לא בתקופה הסמוכה לעריכת הצוואה, צוואת 2010.

מבחן נסיבות עריכת הצוואה

המתנגד טען כי הוכח ולא נסתר כי הוראות צוואה 2010 אינן מתיישבות עם השכל הישר וההיגיון, שכן בצוואתו הראשונה, צוואת 1995 ציווה המנוח את כל רכושו לרעייתו המנוחה, ולילדיה בחלקים שווים, אם לא תהיה בין החיים ביום פטירתו.

צוואת 2010 מהווה שינוי מהותי מצוואת 1995, באופן המדיר לחלוטין את אשת המנוח ואת המתנגד, מעיזבון המנוח. הדרה זו אינה סבירה, אינה משקפת את רצונו של המנוח ואינה מתיישבת עם השכל הישר ועם נסיבות חייו של המנוח.

עוד, לא יעלה על הדעת כי המנוח ידיר את המתנגד מעיזבונו לאחר שהמנוח והמתנגד הקימו חברה יחד, היו שותפים עסקיים והיה ביניהם קשר טוב. ואם אכן, כטענת המבקשת, המנוח היה פגוע מהמתנגד, הרי שהיה מנשלו מעיזבונו כבר בצוואת 1995.

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 17294-04-19 צ. נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב
תמ"ש 40732-06-19 צ. נ' פ.

המבקשת טענה כי המנוח "לא הכיר פנים" למתנגד, לאור שורת אירועים אשר חווה עימו ברבות השנים.

יחסי המנוח והמתנגד מעולם לא התנהלו על מי מנוחות, במהלך השנים מערכת היחסים בין השנים הלכה והחריפה עד שלפני מספר שנים אמר המתנגד למנוח כי הוא לא הסבא של ילדיו.

המנוח ביקש מהמתנגד להגיע לביקורים שלא בשבת והמתנגד למעשה חדל להגיע לדירת המנוח ואמם ולמעשה לא ראה את אמו בשנה האחרונה לחייה. המבקשת היא שבמהלך השנים ניסתה לחזק את הקשר שבין המנוח למתנגד אולם היה זה רצונו של המנוח להתרחק מהמתנגד בשל יחסיהם העכורים, וכעת המתנגד מנסה לפגוע במבקשת על לא עוול בכפה על אף שהוא יודע כי הצוואה שיקפה את רצונו האמיתי של המנוח מזה שנים רבות.

המנוח, כאדם דעתן, נוקשה ומבין עניין, כתב צוואה בצורה פשוטה, בהירה, חדה וחלקה, כי אינו רוצה כי המתנגד, כמו גם בנו הביולוגי של המנוח יהיו זוכים בחלק כלשהו מעיזבונו.

המנוח היה חופשי לשנות את דעתו ככל האדם ולכתוב צוואה אחרת, השונה מצוואתו הקודמת, והכל לאחר שלמד להכיר ברבות השנים, את המתנגד ודרכו העקלקלה.

הגיונם של דברים, כי דווקא המבקשת ובני משפחתה הם שטיפלו וסעדו את המנוח 7 ימים בשבוע, עמדו לצידו וגילו מסירות, גמולה יינתן כנקוב בדיוק בצוואה וכרצונו של המנוח אותו יש לכבד.

הטיעון בדבר אי סבירות הצוואה, חותר תחת עקרון "כיבוד רצון המצווה" ועקרון "החופש לצוות". עיקרון העל של כיבוד רצון המצווה, "כופה" את קבלת רצונו כמו שהוא מבלי לעשות מקצה שיפורים או למתוח ביקורת על סבירות רצונו, שכן גם אם הצוואה לא נראית סבירה בעיני מי מהצדדים, הרי שחזקה שהיא משקפת את רצון המצווה ואין להחליף את רצונו ברצון צד המתנגד לקיום רצונו זה.

אקדים ואומר כי לא מצאתי כטענת המתנגד ש"הוכח ולא נסתר" כי צוואת המנוח, צוואת 2010 אינה מתיישבת עם השכל הישר וההגיון, ואסביר.

לכאורה, טבעי הוא כי אדם יצווה את נכסיו לשאר בשרו במתכונת ירושה על-פי דין. יחד עם זאת, עצם האפשרות לצוות, מניחה אפשרות לחריגה מהורשה על פי דין, כאשר הרצון לשנות עשוי להיות מוסבר מנסיבות חיי המצווה והיחסים עם ילדיו במיוחד.

זאת ועוד, בבוא בית-המשפט לבחון צוואה, אין הוא מחליף את הגיון המצווה ורצונותיו ברצונותיו או בדעותיו שלו.

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 17294-04-19 צ. נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב
תמ"ש 40732-06-19 צ. נ' פ.

ב"דנ"א מרום", מפנה כב' השופט מצא למבחן הגיונה של הצוואה. על-פי מבחן זה, בכדי לקבוע האם הצוואה משקפת את רצונו האמיתי של המצווה, יש לבחון האם הצוואה סבירה על-פי הבנת השופט את הגיונו של המצווה. השופט יוכל לבחון זאת באמצעות הראיות המובאות לפניו:

"מן הראיות הבאות לפני בית-המשפט, במסגרת הדיון בתוקפה של הצוואה, קרוב שתצטייר בפניו תמונת חייו של המצווה עובר לכתובת הצוואה, קשריו החברתיים, ערכיו והעדפותיו; ויעלה בידו לבדוק אם הצוואה, מנקודת מבטו המשווערת של המצווה, נראית לכאורה הגיונית. תשובה חיובית לשאלה זו תחזק את ההערכה כי הצוואה משקפת את רצון המצווה (פרשת צוריאנו [38], בעמ' 1075 ופרשת מירסקי [22], בעמ' 159). מנגד, כאשר תוכן הצוואה נראה בלתי סביר, יש מקום לבדוק היטב את כשרות הצוואה (פרשת פרל [31], בעמ' 306)".

תפקידו של בית-המשפט לבחון, האם הצוואה משקפת ומבטאת את רצונו האמיתי של המצווה, והאם רצונו היה חופשי ומלא, כשהוא נקי מלחצים ומהשפעות של זה או אחר. הא ותו לא.

בין הקמת חברה משותפת בשנות ה-80 של המאה הקודמת (כפי טענת המתנגד), אין דבר וחצי דבר לעניין עריכת צוואה כ-30 שנה לאחר מכן.

כאמור, המנוח היה צלול, בריא בנפשו, הצדדים אינם חלוקים על כך שהיה דעתן, בסך הכל אדם בריא, כל אלו בוודאי עת ערך צוואתו נשוא המחלוקת, צוואת 2010.

יחד עם זאת, מן העדויות אשר נשמעו בפני, עולה כי המנוח והמתנגד היו בנתק בשנות חייו האחרונות של המנוח, ואין זה משנה מהן הסיבות שהביאו לנתק זה.

וכך מעדותו של המתנגד לפרוטוקול הדיון מיום 12/12/2019, בעמ' 12:

ש" ממתי המנוח לא רצה לראות אותך?
ת. ממתי שאחותי אמרה לי לא ש,
ש. לא, לא, תגיד לי תאריכים.
ת. בערך בשנת 2017.
ש. לא קראת מה שכתבת, רק עלעלת בתיק המוצגים שצירפת, נכון?
ת. (מעין) כן.
ש. למשל, בשנת 2015 אתה כותב לאחותך: "תגיד לי מתי הוא לא בבית, שאוכל לבוא", זה נכון?

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 17294-04-19 צ. נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב
תמ"ש 40732-06-19 צ. נ' פ.

- 1 ת. נכון מאוד.
- 2 ש. מי זה "הוא"?
- 3 ת. המנוח.
- 4 ש. אני אומר לך שאתה לא היית בקשר איתו, כי הוא לא רצה לראות אותך בכלל.
- 5 ת. לא הרגשתי את זה. באתי לאמי עד שנת 2017. הוא רצה לראות אותי.
- 6 ש. לבית המשפט: האם נכון לומר שכבר בשנת 2015 היו היחסים בינך לבין המנוח
- 7 מתוחים?
- 8 ת. כן.
- 9 ש. לבית המשפט: ממתי החלו היחסים בינך לבין המנוח להיות מתוחים?
- 10 ת. בשנת 2015, בערך.
- 11 ש. לבית המשפט: לפני כן היינו בשנת 2017. יכול והיחסים בינך לבין המנוח היו
- 12 מורכבים בשנת 2013?
- 13 ת. הם היו מורכבים.
- 14 ש. לבית המשפט: הם היו מורכבים גם בשנת 2010?
- 15 ת. לא.
- 16 ש. לבית המשפט: מה הפך את היחסים מורכבים בין השנים 2010-2013?
- 17 ת. אחותי וגיסי הפכו את זה למורכבים".
- 18
- 19 עדות בנו של התובע (...). לפרוטוקול הדיון מיום 30/6/2020 בעמ' 30 :
- 20
- 21 ש" מה קרה ב- 2009?
- 22 ת. היה איזשהו תפנית ב,
- 23 ש. בעלילה?
- 24 ת. לא בעלילה. אל תכניס לי מילים לפה. הגישה. כשאתה נכנס לבית אתה מרגיש
- 25 אווירה מסוימת וזהו.
- 26 ש. תתאר את האווירה המסוימת.
- 27 ת. אלי באופן אישי זה היה אמנם מתון, אבל בראיה הכוללת של מה שאני והמשפחה
- 28 חווים כל פעם שהגענו לשם, אז זה היה פחות נעים".
- 29
- 30 ומעדותו של הבן השני (...), בעמ' 35 :
- 31
- 32 ש" לבית המשפט: אתה כותב בסעיף 9 כי השיחה נמשכה ואתה מתייחס לשיחה
- 33 שאתה מתייחס אליה בסעיף 8 ואז ... התייצב והתחיל להכפיש את הוריד ולהטיח
- 34 בהם האשמות בגלל אירועים מן העבר. היה נראה לך מוזר שהוא מזכיר את

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 17294-04-19 צ. נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב
תמ"ש 40732-06-19 צ. נ' פ.

האירועים האלה ולא היה לך מובן מה הקשר שלך אליהם. שאל עורך דין שדמי מה
אמר המנוח?

ת. אני לא זוכר במפורש כמה דוגמאות היו להוציא את ההורים שלי באור שלילי,
ספציפית אבא שלי, על דברים שקרו בעבר.

ש. לבית המשפט: מה?

ת. לא זוכר. סתם לדוגמא אני זוכר, אולי, אהה (מהרהר) שהיה את עניין מכירת הדירה
של סבא וסבתא שלי, ז"ל של ... ב... ושאבא שלי אולי אהה (מגמגם) לא יודע,
התעסק שם בכספים ורימה את בכספים, בחלקים שלהם ולא היה לזה בסיס
ולא כלום ולא שמעתי על זה בעבר ולא אהה, זה. אני כן זוכר ש, שכשניסיתי לענות
לו אז ראיתי שאין שיח, שהוא מטיח בי ולא מקשיב למה שאני אומר. אז אני
"מתחמם" בקלות, התעצבנתי וראיתי שאין לאיפה להמשיך את השיחה. שאלתי
אותו מה זה קשור אלי ואל הבת שלי ולמה אנו לא יכולים לבוא לבקר ובלי קשר
אמרתי לו שזה נשמע לי תלוש מהמציאות ולא הגיוני שכזה דבר יקרה וזה לא
מסתדר, כאילו הגיונית בכלל.

אהה, אני יכול להגיד משהו שכן נזכרתי ספציפית בנושא הזה – הוא אמר שאבא
שלי עשה איזשהו טריק ושיחק על הסכומים, בין שקלים לבין דולרים, כשאז
עסקאות נדל"ן היו עושים בדולרים וזה מטומטם "ליפול" בזה בפח ולכן זה נשמע
לי קצת תלוש מהמציאות".

אין ספק שכאשר מדובר בנתק בין מצווה לאחד מיורשיו, הרי שמעתה השתלשלות הנסיבות אינה
מפתיעה כאשר מצווה בוחר שלא להוריש לאותו יורש את חלקו מעיזבונו.

"גרסת" המתנגד למועד הנתק או מערכת היחסים העכורה בינו לבין המנוח לא היתה נהירה שעה
שהזכיר כמה וכמה שלבים לאותו נתק, והיתממותו כי לא הרגיש שהמנוח אינו רוצה לראותו, נראית
בעיני כלא סבירה. גם אם לא היה נתק לחלוטין, הרי שלאורך שנים מערכת היחסים ביניהם היתה לא
טובה, ואולי אף אומר זאת, בלשון המעטה.

המנוח, בצוואת 2010 ביקש להביע את מורת רוחו מיחסיו עם המתנגד, שאומנם אין לדעת באיזה
עוצמת פגיעה או נתק היו באותה עת, אך ייתכן עי המנוח "צבר" שנים של כעס על המתנגד ומצא לנכון
רק בשנת 2010 לשנות את צוואתו, ויתכן כי היחסים לא היו צריכים להגיע עד כדי נתק, שעה שהמנוח
בחר לשנות את צוואתו, והיו הסיבות אשר יהיו.
יתכן כי בשל העובדה כי המתנגד לא היה ישר עם המבקשת, טענה אשר נטענה ואף עלתה כי כך מן
העדויות, יתכן כי בשל אותה נסיעה משותפת שנים רבות קודם לכן, אין לדעת.

סעיף 5 לצוואת 2010 מורה כדלקמן:

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 17294-04-19 צ. נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב
תמ"ש 40732-06-19 צ. נ' פ.

1
2 "לא הוריתי על כל ציווי של חלק כלשהו מרכושי לבני ... מנישואי הראשונים ולא ל-.....,
3 בנה של אשתי מנישואיה הראשונים, אולם אין לפרש זאת כשכחה או השמטה מקרית".
4

5 השינוי היחיד בצוואה מתבטא אך ורק בשינוי היורשים, הבן הביולוגי (שנושל עוד בצוואת 1995),
6 ואולי כי המנוח "בגר" ב – 15 שנים, תקופת זמן משמעותית ב"גיל השלישי", סבר הוא כי טוב לחזור
7 להבטיח את "חוסר הקשר" עם בנו הביולוגי, נמנע מלפגוע ברעייתו עד כה ולהדיר את המתנגד, ועתה
8 משהבין כי אולי אין ביכולתה להבין את מעשיו, ואולי כפי המתואר על אופיו ומזגו של המנוח, החליט
9 כי זה רצונו וכך עשה.

10
11 גם המתנגד סבור כך, וכך מדבריו לפרוטוקול הדיון מיום 12/12/2019, בעמ' 15 :

12
13 "ש. אז למה למנוח אסור לשנות דעתו?
14 ת. אני טענתי שהופתעתי מכך. כל אדם רשאי לשנות דעתו".
15

16 המנוח היה חופשי לשנות את דעתו ככל האדם ולכתוב צוואה השונה מצוואתו הקודמת, הכל לאחר
17 שבלמד להכיר, ברבות השנים את בנה הבכור של אשתו.

18
19 באשר לטענת המתנגד כי צוואת 2010 מדירה לחלוטין את אשת המנוח מעיזבון, הדרה אשר אינה
20 סבירה ואינה משקפת את רצונו של המנוח, שכן לא יעלה על הדעת כי המנוח, בשעה שאשתו מרותקת
21 למיטתה ואינה מתפקדת עצמאית בעקבות מחלתה, לא דאג להבטיח את זכויותיה בדירת המגורים
22 המשותפת ולהותירה חסרת כל, דבר הנוגד את טענת המבקשת כי המנוח תמך ודאג לאשתו על יומה
23 האחרון, אומר כי להתרשמותי, הדברים נראים קצת אחרת.

24
25 אכן, המנוח ורעייתו חיו בשלווה ובזוגיות טובה, דאגו זה לזה עד יומה האחרון של המנוח.

26
27 עת ערך המנוח את צוואת 1995, המנוחה היתה בריאה, ועצם עריכת צוואתו אותה עת היה ללא רקע
28 כלשהו, למצער לא כזה הנלמד מן הראיות.

29
30 עת ערך המנוח את צוואתו השנייה, צוואת 2010, המנוחה כבר היתה חולה תוך התדרדרות קשה
31 במצבה, כך נטען והוכח על ידי הצדדים שניהם, ויתכן כי המנוח סבר כי אין טעם להוריש לרעייתו
32 שעה שאינה במצב הכרתי בו יכולה היא להיות הנהנית מצוואתו, ויתכן כי רצה להבטיח גם את הדרתו
33 של המתנגד בעיזבונו על דרך יורש מעיזבון אמו המנוחה.
34

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 17294-04-19 צ. נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב
תמ"ש 40732-06-19 צ. נ' פ.

1 יתכן כי המנוח סמך על המבקשת כי אם ילך לעולמו בטרם רעייתו, המבקשת לא תוציאה מן הדירה
2 על רקע ירושה ותדאג לאמה, שכן המתנגד טען בעצמו כי רצה להכניס את אימו המנוחה למסגרת
3 סיעודית והמבקשת התנגדה והתעקשה להשאירה בבית.

4
5 המנוח לא צריך היה ליתן הסברים לאיש בדבר שינוי רצונו, מה גם שהמנוח לא נישל המנוחה מעיזבונו,
6 כפי שעשה למתנגד ולבנו הביולוגי, אלא שלא הוריש לה את עיזבונו, בשונה מהדרה של מי מיורשיו.

7
8 לטעמי דווקא הגיונם של דברים שאם כטענת המתנגד, הרי שהמנוח היה מוריש את עיזבונו לרעייתו,
9 כפי שעשה בצוואת 1995, ומשנה את זהות היורשים, מן הצדדים למבקשת, אם ילך הוא לבית עולמו
10 בטרם פטירת המנוח.

11
12 לא עלה בידי המתנגד להוכיח כי למנוח "לא נותר רצון חופשי" להחליט כיצד יחלק את רכושו לאחר
13 מותו וכי קיימת אי סבירות שיש בה להעיד כי ידה של המבקשת בכך, ולאור מערכת היחסים בין
14 המנוח למתנגד, וממכלול הראיות, אין בצוואת 2010 כצוואה בלתי הגיונית או בלתי סבירה בראייתו
15 של המנוח.

16
17 במצב דברים זה, תוכן הצוואה משקף רצון, כוונה ומחשבה של אדם, ואין הצוואה נחזית כפסולה
18 מתוך תוכנה.

19
20 לסיכום אומר, הלכה פסוקה היא כי אין די בחשש להשפעה בלתי הוגנת ו/או בחשד למעורבות בצוואה.
21 יש צורך להניח תשתית ראייתית מוצקה לקיומה של השפעה ו/או מעורבות שכזו. מצאתי כי כלל
22 המבחנים כפי שהוזכרו ופורטו, כמו גם נסיבות עריכת הצוואה ואופן חתימת המנוח על צוואתו,
23 מעידות על היעדרה של השפעה בלתי הוגנת מצד המבקשת או ממני מבני משפחתה על המנוח,
24 כמשמעות מונח זה בסעיף 30 לחוק הירושה, ולפיכך גם טענה זו דינה להידחות.

25
26 לאור האמור ומכלל הנימוקים אשר פורטו בהרחבה, הנני נותן תוקף לצוואת המנוח משנת 2010.

התובענה ההצהרתית

טענות התובע

31 בני הזוג המנוחים נישאו בשנת 1971 וכפועל יוצא מכך, חלה על נכסיהם חזקת השיתוף.

32
33 המנוחה לא הותירה צוואה ואחריה ניתן צו ירושה ביום 31/7/2018, בו התובע יורש 1/4 מעיזבונה. יש
34 לקבוע כי עיזבונה כולל מחצית מכל הכספים, הנכסים והזכויות של המנוחים, בין אם נרשמו על שם
35 שניהם ובין אם נרשמו רק על שם מי מהם, מכוח חזקת השיתוף.

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 19-04-17294 צ. נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב
תמ"ש 19-06-40732 צ. נ' פ.

בהיותו של התובע יורש של רבע מעיזבון המנוחה, התובע זכאי ל – $1/8$ מכלל נכסיהם של בני הזוג, הכוללים דירה ב..., על כל תכולתה, נכס מסחרי ב.... על כל תכולתו, חשבונות בנק של המנוח והמנוחה, מכוח חזקת השיתוף החלה על בני הזוג המנוחים.

המנוחים, כחצי שנה לאחר נישואיהם, רכשו דירת מגורים בה התגוררו לאורך כל שנות חייהם ועד למועד פטירתם. דירה זו נרשמה בלשכת רישום המקרקעין ביום 25/4/1972 על שם המנוח בלבד, כשמונה חודשים לאחר הנישואין.

למנוחה היתה דירה בבעלותה אשר נמכרה ותמורתה חולקה בין הצדדים בשווה, דבר אשר מעיד, גם לאור העובדה כי לא עבדה, כי הסתמכה על זכויותיה בדירת המגורים המשותפת, ובפרט כאשר לא צברה לעצמה נכסים נוספים בחייה. המנוחה נתנה אמון מוחלט במנוח והסתמכה על המצגים המשותפים ששררו ביניהם ואלמלא אלו, לא היתה המנוחה מוכרת את דירתה היחידה. אלו מקבלים משנה תוקף שעה שמדובר בדירת מגורים, לגביה נפסק כי היא מהווה "גולת הכותרת של השיתוף הזוגי".

המנוחה נשאה בחלק מעלות רכישת הדירה ותכולתה מכסף שנותר לה לאחר שהתאלמנה מאביהם הביולוגי של הצדדים באמצעות פירעון הלווה מגיסה אשר היה חייב לאביהם המנוח של הצדדים סך של 10,000 דולר, זאת בניגוד לטענת הנתבעת על כי הלוואה זו מעולם לא הוחזרה לאמם המנוחה.

בני הזוג ערכו שיפוץ בדירת המגורים המשותפת, זאת בניגוד לטענת הנתבעת, אשר מומן מכספים משותפים של בני הזוג המנוחים ומקור הכספים היה מהתמורה שהתקבלה ממכירת דירתה.

לאורך כל שנות נישואיהם בני הזוג התגוררו תחת קורת גג אחת, ניהלו משק בית משותף, נשאו יחדיו בהוצאות אחזקת דירת המגורים המשותפת, חיו ללא הפרדה כלכלית ביניהם, כאשר המנוח עבד ופרנס את בני הזוג ואילו המנוחה ניהלה את משק הבית בדירת המגורים והעבירה לטובת הוצאות משק הבית את קצבת הזקנה אותה קבלה, מכאן כי חלה על בני הזוג חזקת שיתוף על כל נכסיהם.

גם אם דירת המגורים נרכשה עובר לנישואין, בהתאם להלכה הפסוקה לא ניתן להניח כי המנוחה ויתרה על זכותה לטעון לשיתוף בנכסים כנכס חיצוני וזכות זו עברה ליורשיה לטעון לקיומו של שיתוף בנכסים, זאת בהתאם להלכת "יהלום".

התובע לא ייחס כל חשיבות לאופן רישום זכויות דירת המגורים המשותפת מכיוון שבין בני הזוג המנוחים שרר שיתוף רכושי מובהק, והסיבה לכך נעוצה היטב בנסיבות האובייקטיביות שאפיינו את יחסי בני הזוג, אשר ראו בעצמם ובילדי המנוחה כתא משפחתי וכך הם נהגו עד ערוב ימיהם.

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 17294-04-19 צ. נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב
תמ"ש 40732-06-19 צ. נ' פ.

המנוח החזיק והפעיל לאורך שנים רבות נכס מסחרי ב... שבו העניק שירות תיקון לאופנועים. המנוח שכר נכס זה בדמי מפתח במשך שנים רבות עד אשר נוצרה הזדמנות להירשם כבעלי בשלהי שנות ה-80 כנגד תשלום בסך 50,000 ₪. היה זה התובע אשר שילם הכסף עבורם, שעה שלמנוחים לא היה די כסף לצורך התשלום הדרוש, הלוואה אשר המנוח כלל לא החזיר לו.

הרישום לנכס זה בטאבו היה הזדמנות לשקף את השיתוף בנכסים בין המנוחים, ולבקשת המנוח, נרשם הנכס ב..., נכס מלפני נישואי בני הזוג, בלשכת רישום המקרקעין על שם שני המנוחים בחלקים שווים.

בחירתו זו של המנוח ברישום הזכויות, מצביעה על כוונתו לשיתוף רכושי מובהק ששרר בין בני הזוג, באופן המשליך על השיתוף הזוגי בכל הנוגע לדירת המגורים המשותפת שבה התגוררו בני הזוג 45 שנים.

המנוח העביר את פירות העסק שלו לחשבון הבנק המשותף ודי בכך כדי ללמד על השיתוף הכלכלי שאפיין את בני הזוג ואין זה משנה כמה זמן חלקו חשבון משותף. בני הזוג איחדו חשבונות בנק לפחות 24 שנים בטרם פטירת המנוחה, כאשר 18 שנים מהן המנוחה היתה צלולה ופעילה, ממנו משכו כספים לצורך חייהם המשותפים.

גם דירת המנוחה, עד שנמכרה בשנת 1982, הושכרה ודמי השכירות הופקדו לחשבון המנוחה. כך גם באשר לדמי השכירות שהתקבלו מן המוסד, אלו הופקדו במשך שנים רבות לחשבון הבנק המשותף, לפחות משנת 1992 ומחשבון זה מומנו הוצאותיהם השוטפות של בני הזוג.

הלכה פסוקה היא כי התנאים לצורך הוכחת חזקת השיתוף ביחס לבני זוג אשר נישאו לפני 1/1/1974 הינם ניהול אורח חיים תקין ומאמץ משותף, בלא קרע או פירוד של ממש ופועלים יחדיו לקיום המשפחה, יוצרים בכל חזקה כי התכוונו לקיים ביניהם שיתוף כללי ומלא בכל הרכוש, גם נכסים חיצוניים שהיו לבני הזוג בטרם הנישואין, ומכאן שכלל הנכסים והרכוש אשר צברו בני הזוג במהלך חייהם המשותפים הינם בבעלות משותפת.

כך היה במקרה של בני הזוג המנוחים אשר מעולם לא עזב איש מהם את הדירה, לא ננקטו ביניהם כל הליך משפטי האחד כנגד השנייה ולהיפך.

בסיכומי התשובה אותם הגיש טען התובע כי טענת הנתבעת כי למנוחה לא היתה ציפייה לזכויות בדירת המגורים המשותפת הינה אבסורדית ולא מתקבלת על הדעת, שכן הפרשנות לאירועי העבר על כך כי המנוחה חילקה את תמורת דירתה בין ילדיה ולכן המנוח לא מצא להעניק לה מזכויות דירתו, איננה סבירה ועלולה להוביל לתוצאות אבסורדיות שאינן עולות בקנה אחד עם השיתוף הרכושי ששרר בין בני הזוג המנוחים ועומדת בניגוד גמור להגינות בסיסית תוך פגיעה קשה בעקרון ההסתמכות ההדדית שאפיין את בני הזוג המנוחים.

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 17294-04-19 צ. נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב
תמ"ש 40732-06-19 צ. נ' פ.

טענות הנתבעת

אמם המנוחה של הצדדים, שנישואיה למנוח היו אלו נישואיה השלישיים, משך 45 שנים לא ראתה לנכון שיש לה מידה של שיתוף בזכויותיו של המנוח שכן בינה לבין המנוח נשתרר משטר של הפרדה רכושי, זאת ממארג הנסיבות הכולל.

עוד בחייה לא עמדה המנוחה על הזכות ליהנות ולקבל מזכויותיו של המנוח מכח הלכת השיתוף ולא בכדי נמנעה מלטעון כך, לא בשכחה אלא בויתור מודע.

חזקת השיתוף הינה חזקה ראייתית הניתנת לסתירה ובנסיבות אלו, שאינן נסיבות רגילות, אין די בכך שהתובע יניח שבשל העובדה שהמנוחים נישאו בשנת 1971 כדי להפוך אוטומטי את עיזבונה, ושלא על פי רצונה, להיות מעיין נושה לעיזבון של מי שהיה בעלה ונפטר לאחריה.

דירת המגורים בהם התגוררו המנוחים נרכשה על ידי המנוח טרם נישואיו למנוחה. למנוחה ולאביהם המנוח של הצדדים היתה דירה שבהמשך נמכרה ותמורתה חולקה בין הצדדים. כפי שהמנוחה ניהלה נכס זה לבדה, כך גם המנוח לא ערבב בין "שלו לשלה" ודירתו זו נרכשה מתמורת מכר דירה שהיתה בבעלותו קודם.

התובע ידע שדירת המגורים רשומה רק על שם המנוח, ישב בחיבוק ידיים כל השנים הללו למרות שיכול היה הוא להאיץ באמו לרישומה בדירת המנוח או לנקוט בפעולות משפטיות חוקיות שנים לפני פטירתו של המנוח, אולם הוא ידע שאין ולא היו לאמו המנוחה הרצון והזכות לנקוט הליכים משפטיים באשר לרכושו של המנוח.

המנוחה הכירה תודה למנוח שאפשר לה לממש את כל רכושה למען ילדיה בעודו מבטיח לה קורת גג וללא בדל של נטל לסיפוק צרכיה. די בכך שהמנוחה תסיר מדעתה שמץ של מחשבה לתבוע שיתוף מן המיטיב עמה.

טענת התובע כי המנוחה השקיעה בדירת המגורים ומכאן זכויותיה מוכרזות, מוכרות ורשומות - לקוחה מעולם דמיונו של התובע.

חשבונות המנוח והמנוחה היו לאורך השנים חשבונות נפרדים, ורק כשיצא המנוח לגמלאות בגיל 70 סגר הוא את חשבונותיו והעביר כספיו לחשבונה של המנוחה, חשבון אשר הפך לחשבון משותף, אך מטעמים של נוחות לצורך פירעון חיובים של תשלומי אחזקת בית, קניות וכדומה.

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 17294-04-19 צ. נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב
תמ"ש 40732-06-19 צ. נ' פ.

בין המנוחים לא שרר משטר של שיתוף רכושי. לא היתה מצד מי מהם כוונה לשתף את משנהו, זולת אם עשו זאת כעסקה ובמפורש (הנכס ב...). המנוחים ראו לנגד עיניהם כל אחד ובנפרד את דירתו, ואם המנוחה נהגה כפי שנהגה עם דירתה, רשאי גם המנוח לנהוג כאוות נפשו ולצוותה לנתבעת.

התובע הוא שניסה לשכנע את המנוח ואמם של הצדדים לרישום זכויותיה בדירת המגורים. האם סירבה ורק הודות למסע הלחצים אותו הפעיל התובע על המנוח, המנוח נאות לרשום מחצית מזכויות הבעלות בנכס ב.... על שם המנוחה.

רישום זכויותיה של המנוחה במוסך ב... לא נולד הודות לכוונת שיתוף אלא כעסקה שבין זרים (תשלום התובע למנוח ובתמורה רישום מחצית הזכויות על שם המנוחה).

דיון והכרעה

אומר כי, על פני הדברים עסקינן בתובענה בין התובע לבין אחותו, היא הנתבעת, אלא שהלכה למעשה, הסכסוך הוא בין התובע לעיזבון המנוח.

על רקע סכסוך זה, ערך המנוח צוואה נוספת היא צוואת 2010, בה ציווה המנוח את כל רכושו לנתבעת והדיר את התובע, גם את בנו הביולוגי של המנוח, מכאן התובענה שלפני לגבי היקף רכושה של אם הצדדים המנוחה, שהרי ככל שתגדל מסת רכושה, כך יגדל חלקו של התובע בעיזבון אמו המנוחה.

על רקע טענותיו, עלי לדון באלו :

האם יש מקום להכיר בזכותה של אם הצדדים המנוחה ורעייתו של המנוח, למחצית זכויותיו של המנוח מכוחה של הלכת השיתוף?

האם זכאי יורש מבין יורשיה של המנוחה לתבוע בשמה את זכויותיה במקומה?

כאמור, בני הזוג נישאו זל"ז בשנת 1971, משכך אין חולק כי חוק יחסי ממון בין בני זוג, התשל"ג-1973 אינו חל עליהם וכי היחסים הרכושיים ביניהם מוסדרים על פי הלכת השיתוף בנכסים.

הלכת השיתוף היא פרי יצירת הפסיקה בישראל ועל טיבה ניתן ללמוד אף מחוק יחסי ממון בין בני זוג, אשר נועד להחליפה.

הלכת השיתוף קובעת חזקה לפיה, בהיעדר הסכם הקובע אחרת, בין בני זוג החיים יחדיו ומקיימים משק בית משותף, הרכוש שנצבר במשך חייהם המשותפים הוא רכושם המשותף בחלקים שווים, יהא רישומו של הרכוש אשר יהא, וכל עוד אין ראיות בדבר גיבוש כוונה אחרת המתגלה מן הנסיבות. (ראה : בג"צ 1000/92 בבלי נ' בית הדין הרבני הגדול, מח(2) 221 {פמ"מ – 7/2/1994}).

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 17294-04-19 צ. נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב
תמ"ש 40732-06-19 צ. נ' פ.

חזקת השיתוף התכוונה ליצור שוויון בין בני זוג כך שעל בני זוג יקרא חוזה מכללא ולפיו התכוונו הצדדים לשיתוף בנכסים גם כאשר אלו נרשמו על שם צד אחד בלבד, ובתנאי שלא נסתרה החזקה והנכסים הושגו אגב החיים המשותפים ומפרי מאמצי הצדדים, כל אחד על פי דרכו ויכולתו.
(וראה: ע"א 52/80 שחר נ' פרידמן, לח(1) 443 {פמ"מ – 16/2/1984}).

מטרתה של הלכת השיתוף היא צדק חברתי המבוסס על שוויון בין המינים והיא איננה מעוגנת בהשקעה הכספית המשותפת. היא נובעת מההשקפה כי שני בני הזוג תורמים, כל אחד לפי דרכו, במידה שווה לרווחת המשפחה. תרומתו של כל אחד מבני הזוג איננה בהכרח תרומה כספית ממקורות חיצוניים להכנסות ולרווחים הנצברים בקופה המשותפת, אלא יכול שתבוא לידי ביטוי בעבודות בית, גידולם של הילדים וחינוכם וטיפולם של הבית המשותף, כך שבן הזוג השני יוכל לעבוד מחוץ לבית בלי שעול טרדותיו יהיה עליו.
(ראה: ע"א 5640/94 חסל נ' חסל, נ(4) 250 {פמ"מ – 9/1/1997}).

ההלכה המשפטית קובעת כי יש לבדוק כל מקרה ונסיבותיו שלו. הבדיקה נעשית באופן דו שלבי, כאשר תחילה יש לבדוק אם קמה חזקה ראייתית של שיתוף, ודי לכך ב"מאמץ המשותף" וחיים המשותפים תחת קורת גג אחת. חזקה זו נסתרת רק אם מוכחת כוונה שלא להקים אותה, ונטל השכנוע, נטל כבד למדי, מוטל על זה המבקש לשלול את השיתוף, באמצעות ראיות הסותרות את החזקה, ומכאן כי מדובר בחזקה שאינה חלוטה.
(ראה: רע"א 964/92 אורון נ' אורון, מז(3) 758 {פמ"מ – 28/7/1993}).

אבחן כעת את התשתית הראייתית כפי שהונחה לפני ואבדוק עד כמה תומכת היא ברכיבים המקיימים את חזקת השיתוף - "אורח חיים תקין" ו"מאמץ משותף".

"אורח חיים תקין"

כאמור, בני הזוג המנוחים נישאו בשנת 1971 וחיו יחדיו תחת אותה קורת גג אחת למעלה מארבעים שנה, עד לפטירתה של המנוחה בסוף שנת 2016, ולאחריה המשיך המנוח להתגורר בדירה זו.

הן התובע והן הנתבעת אינם חלוקים כי מערכת היחסים בין בני הזוג המנוחים היתה מערכת יחסים טובה ואף מעבר לכך, המנוח אהב את רעייתו וטיפל בה עד יומה האחרון. הנתבעת אומנם טענה כי בין המנוחים נשתרר משטר של הפרדה רכושי מכל סוג, שנים רבות לנו המנוחים בחדרים נפרדים, אך לא נטען כי סכסוך היה קיים או כל מחלוקת אחרת אשר יש בה כדי להעיד כי מערכת יחסים זו היתה רעועה.

מן האמור לעיל, סבור אני כי המנוחים חיו יחדיו משך שנים רבות, מיום נישואיהם ועד לפטירתה של המנוחה, קיימו משך חיי נישואיהם אורח חיים תקין ואף מעבר לכך.

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 17294-04-19 צ. נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב
תמ"ש 40732-06-19 צ. נ' פ.

ה"מאמץ המשותף"

גם פה אין חולק כי המנוחים עשו שניהם מאמץ משותף לטובת כלכלת הבית ואחזקתן. המנוח עבד במוסד אופנועים אשר היה בבעלותו עד יציאתו לגימלאות ופירנס את בני הזוג, ואילו המנוחה גידלה את ילדיה אשר התגוררו עימם תחת אותה קורת גג, ניהלה את משק הבית, בישלה ועוד פעולות כאלו או אחרות.

עוד, עד למועד מכירת דירתה בשנת 1982, הרי ש"נהנתה" מפירות השכרתו, ומניח אני כי גם אלו שימשו להוצאות הבית ואף להוצאותיה שלה וכך כפי הנראה באשר לדמי השכרת המוסד לאחר יציאת המנוח לגמלאות.

הפסיקה קבעה כי ה"מאמץ המשותף" הנדרש "שכל אחד מבני הזוג מילא את תפקידו במסגרת התא המשפחתי ותרים את תרומתו, ואין הכוונה לדרישת תרומה כספית סובסטאנטיבית או למאמצים עסקיים, אלא די בכך שהאישה מנהלת את משק ביתה ותורמת את חלקה לקיום המשפחה, לרבות חינוך הילדים", כדי להקים את החזקה.

(ראה: ע"א 724/83 בר נתן נ' בר נתן, לט(3) 551 {פמ"מ – 23/9/1985}).

לצורך כך, אין זה משנה באם התגוררו המנוחים בחדרים נפרדים, כטענת הנתבעת. לצורך הקביעה בדבר החלת הלכת השיתוף על בני הזוג, די בכך שהתגוררו תחת קורת גג אחת, שנים רבות יחד עם ילדי המנוחה, ניהלו משק בית משותף, כל אחד ותרומתו שלו.

באשר לטענה כי חשבונות המנוחים היו לאורך השנים חשבונות נפרדים, ורק כאשר המנוח פרש לגימלאות, סגר הוא את חשבונותיו והעביר כספיו לחשבונה של המנוחה, חשבון אשר הפך למשותף, אך רק מטעמי נוחות, אין להעיד כי לא שרר בין המנוחים שיתוף ומאמץ משותף.

הנתבעת העידה בעצמה כי אינה בקיאה באיזה אופן ומאילו כספים שולמו הוצאות הבית (ראה פרוטוקול הדיון מיום 30/6/2020 בעמ' 37).

הגם שחשבונות הבנק נשמרו בנפרד, הנה הכספים שהוצאו מן החשבונות הללו שימשו לצורכיהם המשותפים של בני הזוג כגון תשלומי חשבונות והוצאות הבית, למצער לא הוכח אחרת, ודרך מנהגם של בני הזוג החיים חיים הרמוניים, היא לרוב לשאת בנטלן של הוצאות אחזקה במשותף, קל וחומר אם לא נטען כי המנוחה לא לקחה חלק בהוצאות אלו.

בפסיקה כבר נאמר כי ניהול חשבונות בנק בנפרד אינו סותר בהכרח את חזקת השיתוף, וכך:

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 17294-04-19 צ. נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב
תמ"ש 40732-06-19 צ. נ' פ.

1 "הגם שחשבונות הבנק נשמרו בנפרד, הנה הכספים שהוצאו מן החשבונות הללו שימשו
2 לצורכיהם המשותפים של בני הזוג וילדיהם, כגון תשלומי חשבונות והוצאות הבית. עניינו
3 הרואות, כי על-אף הפרדת חשבונות הבנק קיימו בני הזוג, במידה מסוימת, אף ביחס
4 לכספים שברשותם וככל שהדבר נוגע להוצאות המשפחתיות, כעין קופה רעיונית
5 משותפת".

6 (ראה: ע"א 1937/92 קוטלר נ' קוטלר, מט(2), 233 {פמ"מ – 7/5/1995}).

7
8 עוד יאמר כי אין המדובר בשנים ספורות. אם כפי טענת הנתבעת וכפי עדותה בעמ' 38, הרי שמדובר
9 בתקופה לא קצרה כלל וכלל, וזאת למעלה מ- 25 שנים טרם פטירתו.

10
11 לסיכום, סבור אני כי אכן ניתן לקבוע כי המנוחים קיימו מאמץ משותף, כל אחד בהתאם ליכולתו
12 ומצבו, הן מבחינה כמותית והן מבחינה איכותית, ויש בכל הנאמר כדי להקים את חזקת השיתוף בין
13 בני הזוג.

14
15 "... כאשר כל אחד מבני הזוג מילא את חלקו במסגרת חלוקת התפקידים במשפחה, דהיינו:
16 השתתף במאמץ, יש בכך לא רק עדות על קיומם של חיים משותפים, אלא גם מילוי התנאי
17 של אורח חיים תקין, המאמץ המשותף הופך איפוא בעצמו לתוכן הנדרש של רכיב אורח
18 החיים התקין...".

19 (ראה: רוזן צבי, "חזקת שיתוף הנכסים בין בני-זוג: בין "אורח – חיים תקין" ל"מאמץ המשותף",
20 עיוני משפט, כרך ז', תשל"ט – תש"מ, בעמ' 490).

21
22 בהינתן האמור, ומשקבעתי כי מתקיימים התנאים המוקדמים לחזקת השיתוף בין המנוחה למנוח,
23 אבדוק כעת האם נסתרה חזקה זו על ידי הנתבעת, ובפרט באשר ל"נכסים" מסויימים להם טוען
24 התובע זכויות בעלות כחלק מהיותם חלק מעיזבון אמו המנוחה, ומכאן כי נטל הראייה עובר אל
25 הנתבעת.

26
27 הפסיקה קבעה כי כדי לסתור את חזקת השיתוף ולהוציא מתחולתה נכסים מסויימים, נדרשות ראיות
28 כבדות משקל, והנטל הוא על הטוען לאי התקיימותה.

29 (ראה: ע"א 1915/91 יעקובי נ' יעקובי, מט(3) 529 {פמ"מ – 13/8/1995}).

30
31 בעניין שלפני אזכיר כי מדובר בנכסים, דירת המגורים והנכס ב... אשר שימש למוסד אופנועים. אלו
32 לא נצברו במהלך חייהם המשותפים של המנוחים ואלו הם מרבית עיזבונו של המנוח.

המוסד

35 כאמור מדובר בנכס המצוי ב... ושימש כמוסד תיקונים/חלפים וכדומה לאופנועים.

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 17294-04-19 צ. נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב
תמ"ש 40732-06-19 צ. נ' פ.

התובע צירף לכתב תביעתו נסח טאבו מיום 13/6/2019 ממנו עולה כי מדובר בנכס אשר מתואר כמוסך/גלריה בקומת קרקע בשטח של כ- 72 מטר, המהווה תת חלקה משטח כולל. עוד עולה מנסח זה כי ביום 24/5/2011 נרשמה הבעלות בנכס בשלמות על שם המנוחים, כל אחד 50% מן הזכויות.

התובע טען כי המנוח שכר נכס זה בדמי מפתח במשך שנים רבות עד אשר נוצרה הזדמנות להירשם כבעליו בתחילת שנות ה- 90 כנגד תשלום בסך 50,000 ₪. היה זה התובע אשר שילם הכסף עבור המנוח, שעה שלמנוח לא היה די כסף לצורך התשלום הדרוש, הלוואה אשר המנוח כלל לא החזיר לו.

עוד טען התובע כי הרישום לנכס זה בטאבו היה בבחינת הזדמנות לשקף את השיתוף בנכסים בין המנוחים, ולבקשת המנוח, נרשם הנכס ב..., נכס מלפני נישואי בני הזוג, בלשכת רישום המקרקעין על שם שני המנוחים בחלקים שווים. בחירתו זו של המנוח ברישום הזכויות, מצביעה על כוונתו לשיתוף רכושי מובהק ששרר בין בני הזוג, באופן המשליך על השיתוף הזוגי בכל הנוגע לדירת המגורים המשותפת שבה התגוררו בני הזוג 45 שנים.

מאידך טענה הנתבעת כי רישום זכויותיה של המנוחה במוסך ב... לא נולד הודות לכוונת שיתוף אלא כעסקה שבין זרים – "תשלום התובע למנוח בעבור רכישת הבעלות, ובתמורה רישום מחצית הזכויות בנכס על שם המנוחה.

מעדות התובע בעניין המוסך, לפרוטוקול הדיון מיום 12/12/2019, בעמ' 21 :

ש. האם נכון שאתה נתת למנוח 50,000 ₪?

ת. נכון.

ש. מה קרה עם זה?

ת. קיבלנו היוון במבנה.

ש. לא, מה קרה עם הסכום הזה?

ת. שולמו ל"עמידר".

ש. לבית המשפט: הוא החזיר לך אותם?

ת. לא החזיר לי אותם.

ש. הוא החזיר לך אותם עם ריבית.

ת. שאלת וענית.

ש. לבית המשפט: מתי נתת את הכסף?

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 17294-04-19 צ. נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב
תמ"ש 40732-06-19 צ. נ' פ.

1 ת. בסביבות 1988-1989, כי למנוח לא היה כסף בכלל.
2 ש. מה קיבלת בתמורה?
3 ת. שום דבר. לא עשיתי איתו דברים בתמורה. התמורה היתה שהנכס נרשם על שם
4 אמא ועל שמו.
5 ש. אז קיבלת תמורה.
6 ת. אני קיבלתי תמורה? אמא קיבלה תמורה.
7 ש. אני אומר לך שהתנית זה בזה. נכון?
8 ת. בחיים לא. ידעתי ש, ברגע שאמא שלי שותפה בדירה, ביום מן הימים, דרך טבע
9 הילדים יורשים את זה".

10
11 מעדות הנתבעת לפרוטוקול הדיון מיום 30/6/2020, בעמ' 41 :

12
13 ש" תאשרי שהזכויות במוסך היו בבעלות ... לפני שהוא הכיר את אמך.
14 ת. כן.
15 ש. אני מפנה אותך לסעיף 9 לתצהירך, את טוענת בעמוד 4 למעלה, שבגין העברת
16 מחצית הזכויות במוסך ב... על שם אמך, ... אחיך הלווה כספים לצורך רכישת
17 הזכויות מ"עמידר" ורישום הזכויות על שם אמך.
18 ת. (מעיינת) זה היה התנאי.
19 ש. יש לך הסכם הלוואה להראות לי?
20 ת. לא.
21 ש. היה ביניהם הסכם הלוואה בכתב?
22 ת. אין לי מושג. הייתי ילדה קטנה. היה לו חסכוניות שהוא ביקש לפתוח, היה לו זמן
23 קצוב מאוד כדי לשלם, שזה יעבור מדמי מפתח לשמו הפרטי. לאחי היה את הכסף,
24 הוא הציע להלוות לו עם תנאי שאמא שלי רשומה, כיוון שהמוסך לא היה רשום על
25 שמה וכיוון שהכסף לא היה ברשותו והיה מעט זמן, אז הוא הסכים.
26 ש. באיזו שנה זה היה?
27 ת. לא יודעת.
28 ש. בשנת 2011, יכול להיות?
29 ת. לא נראה לי. לא יודעת. לא יודעת מתי הוא קנה את המוסך.
30 ש. היה ריבית?
31 ת. היתה ריבית".

32
33 ומעדות בעלה של הנתבעת בעמ' 49 :

34
35 ש" אתה יודע לגבי כסף ש... הלווה למנוח ביחס למוסך ב...?

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 17294-04-19 צ. נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב
תמ"ש 40732-06-19 צ. נ' פ.

ת. כן. אני יודע שהוא הלווה לו סכום, בסביבות ה- 50,000 ₪ כדי שהמוסד יירשם על שמו של המנוח. זה היה על "עמידר".

ש. מה היה התנאי לכך שהמוסד שיעבור על זכויותיו מדמי מפתח לבעלות?

ת. שהוא ירשום את המוסד גם על שם גברת ,.... המנוחה.

ש. זו היתה מתנה או הלוואה?

ת. הלוואה.

.....

ש. הוא הלווה 50,000 ₪ לדבריד, כתנאי שהמוסד יירשם מחצית על שמה של המנוחה. באותה מידה הוא היה יכול להגיד שהוא נותן את הכסף ושהוא רוצה גם את הדירה שירשום חצי על האם ולא רק המוסד?

ת. זה עלה והמנוח לא היה מוכן בשום פנים ואופן".

אין חולק כי הזכויות במוסד כיום רשומות על שם המנוחים בחלקים שווים, וזאת עוד משנת 2011, ובסבירות גבוהה אף שנים קודם לכן.

יש לומר כי כפי הנראה, הרישום הושלם רק בשנה זו, שעה שההליך להעברת הזכויות החל עוד שנים קודם, עת שילם/הילוה התובע את הסכום הנדרש בסביבות שנת 1990.

עוד אין מחלוקת בין הצדדים כי נכס זה היה בידי המנוח, אם בבעלותו דרך הרישום ואם באמצעות דמי מפתח, עוד טרם נישאו ההורים המנוחים.

לנתבעת גרסה משלה באשר לצורת העברת מחצית מן הזכויות במוסד לידי אמה, כפי עדותה. יחד עם זאת לא עלה בידה להוכיח כי אלו היו פני הדברים, ואם הועברו הזכויות בשל התניית התובע ו/או כי שילם הוא את אותה העברת זכויות מכספו שלו, אם כהלוואה אם כמתנה או מכל סיבה אחרת.

התובע אף הוא לא הצליח להוכיח את גרסתו, אם מחצית הזכויות במוסד נרשמו על שם אמו המנוחה כתנאי לכספים אותם נתן התובע למנוח או שמא היה זה רצונו של המנוח ויוזמתו בלבד, אם הושבו לו כספים אלו אם לאו, אך לטעמי אין הדבר משנה, ואסביר.

מדובר ב"נכס" אשר היה מצוי בסוג בעלותו של המנוח עוד בטרם נישאו המנוחים בשנת 1971.

המנוחה הלכה לבית עולמה בשנת 2016, עיזבונה חולק בין יורשייה על ידי צו ירושה – המנוח מחצית, התובע 1/4 והנתבעת 1/4.

מכאן כי לתובע 1/8 מזכויות הבעלות במוסד, מתוקף יורש עיזבון אמו המנוחה.

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 17294-04-19 צ. נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב
תמ"ש 40732-06-19 צ. נ' פ.

המנוח, אשר ירש מחצית מן הזכויות במוסד, כיורש רעייתו (מעבר למחצית הזכויות האחרת אשר ממילא היו בבעלותו), הלך לבית עולמו בשנת 2018, כשנה ויותר לאחר המנוחה.

גם אם כקביעתי, הוכחה חזקת השיתוף בין המנוחים, הרי שנכס זה אשר שימש כמוסד אופנועים, אינו חלק מרכוש אותו "השיגו" המנוחים במאמץ משותף במהלך חיי הנישואין, הזכויות בו רשומות בבירור, וזכויות המנוח לאחר פטירתו, אינן יכולות להוות כחלק מרכוש משותף שלו ושל המנוחה שעה שהמנוחה לא היתה בחיים עת הלך הוא לבית עולמו.

ודוק, לטעמי המתואר לעיל מהווה כבר ביצוע של שיתוף ברכוש, ואין צורך לשוב ולחלק הרכוש אגב השגת תוצאה לא שוויונית "לרעת העיזבון", בבחינת חצי חצי ושוב חצי מחצי.

ואם בכך לא די, הרי שמחצית מזכויות אשר היו בבעלות המנוחה, הועברו למנוח מתוקף צו ירושה, והפכו לזכויות המנוח, זכויותיו שלו.

המנוח, בשונה מהמנוחה, מצא לנכון לעשות צוואה, צוואת 2010, בה הוריש את חלקו בזכויות המוסד, הכולל 3/4 מן הזכויות בו, לנתבעת, כך ולא יכול להאמר אחרת.

מכאן, שגם לאור דבריי האחרונים וגם לאור העובדה כי מדובר בנכס אשר הובא בטרם נישואי המנוחים, רישומו בוצע בצורה שאינה יכולה להותיר ספק, חרף חזקת השיתוף ביניהם, יש לראות נכס זה כנכס המוחרג מן הנכסים המהווים כרכוש משותף של המנוחים, וכתוצאה מכך, חלקה של המנוחה בזכויות נכס זה אינן "מתרחבות", מעבר לרישום.

דירת המגורים

המנוחים התגוררו בדירת המגורים לאורך כל שנות חייהם המשותפות, דירה ב.... המצוייה בבניין משותף, בהתאם להעתק רישום מפנקס בתים משותפים מיום 13/6/2019, אותו צירף התובע, וממנו עולה כי הזכויות בדירה בבעלות המנוח בשלמות, מיום 25/4/1972 – כך בהתאם לרישום.

התובע טען כי המנוחים רכשו הדירה כחצי שנה לאחר נישואיהם ודירה זו נרשמה על שם המנוח בלבד כשמונה חודשים לאחר הנישואין. המנוחה הסתמכה על זכויותיה בדירה זו, שכן אלמלא, לא היתה מוכרת את דירתה מלפני הנישואין.

דירת המגורים מקבלת משנה תוקף שעה שמהווה "גולת הכותרת" של השיתוף הזוגי.

המנוחה נשאה בחלק מעלות הרכישה ותכולתה מכספיה שלה, כמו גם היתה רשומה בחשבונות אחזקתה (חברת החשמל, רשויות) כבעלים של הדירה.

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 17294-04-19 צ. נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב
תמ"ש 40732-06-19 צ. נ' פ.

המנוחים ערכו שיפוץ בדירה אשר מומן מכספים משותפים אשר מקורם מהתמורה שהתקבלה ממכירת דירתה.

גם אם דירה זו נרכשה על ידי המנוח בטרם הנישואין, המנוחה לא ויתרה על זכותה לטעון לשיתוף בנכס זה וזכות זו עוברת ליורשיה.

הנתבעת טענה כי דירת המגורים נרכשה על ידי המנוח טרם נישואיו למנוחה, הן למנוח היתה דירה בטרם נישואיו למנוחה והן למנוחה היתה דירה בטרם נישואיה למנוח, ואלו היו בבחינת שלו/שלה.

המנוחה, עוד בחייה לא עמדה על הזכות לקבל את זכויות המנוח בדירה, לא בשכחה אלא בויתור מודע. התובע ידע זאת כל השנים אך ישב בחיבוק ידיים שכן ידע כי למנוחה אין הרצון והזכות לנקוט בהליכים משפטיים באשר לרכושו של המנוח.

בהיעדר ראיות על מקור הכספים אשר שימשו לרכישת דירת המגורים, קיום חיים משותפים של ההורים המנוחים אינו מספיק כדי לקבוע זכויות בעלות בדירה, מכח חקיקה שיפוטית המפעילה חזקה ראייתית של שיתוף בנכסים.

חזקת השיתוף בין בני זוג, חלה במקרים מסויימים, והדבר תלוי בנסיבותיו הקונקרטיות של כל מקרה, גם על "נכסים חיצוניים", היינו נכסים שבאו אל מי מהצדדים ללא פרי מאמץ משותף ולא במהלך הנישואין, אלא מלפניהם או מחוץ להם, אשר נרכשו על ידי אחד מן הצדדים בטרם נישואיהם. שותפות זו בנכסים, נלמדת מעצם קיומם של החיים המשותפים, אפילו רשום הנכס רק על שם אחד מן הצדדים.

(ראה למשל: בג"צ 2222/99 גבאי נ' בית הדין הרבני הגדול, נד(5) 401 {פמ"מ – 26/11/2000}).

בפסיקה נקבע כי באשר לדירת המגורים של בני זוג, ניתן מעמד מיוחד, והנטל להוכיח את זכויות זה אשר אינו רשום מופחת, ויש להקל בדרישות הראייתיות לשם הוכחת שיתוף. אולם נפסק כי:

"על-מנת שתוקנינה זכויות בדירת מגורים הרשומה על שם בן-הזוג האחד לבן הזוג האחר,

על האחרון להראות נסיבות עובדתיות, נוסף על עצם קיום הנישואין, שמהן ניתן להסיק –

מכוח הדין הכללי – הקניית זכויות בדירת המגורים".

(ראה: רע"א 8672/00 אבו רומי נ' אבו רומי {פמ"מ – 27/8/2002}).

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 17294-04-19 צ. נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב
תמ"ש 40732-06-19 צ. נ' פ.

הפסיקה קבעה במרבית המקרים כי נסיבות עובדתיות נוסף על עצם חיי הנישואין המשותפים המהוות
"דבר מה נוסף", המעידות על כוונת שיתוף ספציפית בנכס "חיצוני", הינו השקעה של בן הזוג הלא
רשום בנכס.
השקעה כזו, ככל שמדובר בהשקעה כספית רצינית שאינה בטלה בשישים, מעידה בדרך של התנהגות
על כוונת שיתוף מצד שני בני הזוג ועל עירוב נכסים כלכלי. יחד עם זאת, לא מדובר בתנאי הכרחי
שאין בלתו.
(ראה: בע"מ 1398/11 אלמונית נ' אלמוני (פמ"מ – 26/12/2012)).

כבר אומר כי לא מצאתי כי מדובר בנכס ספציפי זה, הוא דירת המגורים, כנכס משותף לבני הזוג
המנוחים, ואסביר.
רישומה של המנוחה כמחזיקה בחשבונות דירת המגורים לעניין תשלומי אחזקת הדירה, אין בה דבר
וחצי דבר, שהרי ידוע לכל כי כך יכול וקורה, אפילו אגב מנהג בעל נכס ושוכר.

מעדות התובע לפרוטוקול הדיון מיום 12/12/2019, בעמ' 19:

ש"ש. ולא נותר לה נכס מקרקעין נוסף, נכון?
ת. היה שיפוץ בדירה ב....
ש. תפנה אותי לכך בתצהיר.
ת. זה לא רשום, זה נזכרתי לאחר מכן".

מעדות הנתבעת לפרוטוקול הדיון מיום 30/6/2020, בעמ' 40:

ש"ש. בדירה ב.... אמא שלך והמנוח ערכו שיפוץ נרחב בשנת 1984?
ת. לא. בחיים לא היה בבית שיפוץ, רק צבע. אותם הרהיטים שיש בדירה מהיום
שנכנסנו, עד היום עומדים שם. פעם אחת הדירה עברה צבע והחם שלי החליף להם
במטבח את ה,
ש. אגיד לך – מנהל העיזבון הזמני הגיש מסמך ושם כתוב בסעיף 6.4 שזה הדין וחשבון
שהוצא לאפוטרופוס הכללי, שם כתוב שחלק מהסלון היווה בעבר מרפסת.
ת. שהם הורידו את הקיר של המרפסת.
ש. אז כן היה שיפוץ.
ת. אהה, או.קי.
ש. אז שברו מרפסת והכניסו אותה לבית.
ת. הורידו, כן.
ש. הם סידרו את האמבטיה ואת המטבח באותה הזדמנות?

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 17294-04-19 צ. נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב
תמ"ש 40732-06-19 צ. נ' פ.

ת. לא. את האמבטיה אסור לפתוח ויש נזילה בקיר של פינת האוכל, עד היום זה לא תוקן".

התובע אומנם טען כי המנוחה השקיעה כספים בשיפוץ דירת המגורים, אולם לא טען זאת בכתב התביעה, אלא במועד מאוחר יותר.
לא הוכח על ידי התובע מהו היקפם של אותם שיפוצים, גם לא ההיקף הכספי, גם לא מקורו - האם מכספיה של המנוחה? האם מכספים משותפים? גם לא אם מדובר בכספי חוב אשר הגיעו מדודם של הצדדים.

מן העדויות להתרשמותי, ברור הוא שאין המדובר בשיפוץ מסיבי ומשמעותי, שאף לא נתמך בלו אסמכתא כלשהי, או ככזה המוזכר בפסיקה "השקעה כספית רצינית שאינה בטלה בשישים", וככזה הכרוך בהשקעה במידה כזו היכולה להקנות למנוחה זכויות קנייניות.
(ראה: בג"צ 2899/17 פלוני נ' בית הדין הרבני הגדול בירושלים {פמ"מ – 15/6/2017}).

גם טענת התובע כי המנוחה השתתפה מכספי מכירה דירתה, ברכישת דירת המגורים המשותפת, טענה ללא כל אחיזה וללא כל ביסוס. הרי התובע בעצמו לא הכחיש כי דירה זו אשר היתה בבעלות המנוחה בטרם נישואי המנוחים נמכרה ותמורתה חולקה בין הצדדים בשווה.

וכך מעדותו, בעמ' 19 :

ש" זה נכון שלאמא ז"ל היתה דירה בשכונת ...?
ת. נכון.
ש. וזה נכון שהיא מכרה את הדירה ותמורתה ניתנה לך ולאחותך ...?
ת. נכון, בשנת 83".

מעדות הנתבעת, בעמ' 39 :

ש" כשאמך התחתנה עם המנוח ב- 1971, היתה לה דירה בשיכון ..., נכון?
ת. נכון.
ש. וב- 1982 את ו... התחתנתם, אמך מכרה את הדירה ב... וחילקה את מרבית הכסף ביניכם, שווה בשווה?
ת. לא מרבית, אלא כל הכסף".

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 17294-04-19 צ. נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב
תמ"ש 40732-06-19 צ. נ' פ.

אין חולק כי דירת המנוחה נמכרה בשנים 1982 – 1983 (כך מן העדויות). אם כך הכיצד טוען התובע כי המנוחה השתתפה ברכישת דירת המגורים מכספי מכירת דירתה, שעה שדירת המגורים נרכשה עוד בשנת 1971 או 1972? אכן חידה ולתובע אין כל הסבר.

עוד, מתקשה אני לקבל את טענת התובע כי היה בקיא במצבו הכספי של המנוח (כפי טענתו בתצהירו), עד כדי ידיעה כי אין ברשותו הון עצמי מספק לרכישת הדירה, עת היה התובע קטין בגיל 15 שנים בלבד.

מהעתק רישום פנקס בתים משותפים מיום 13/6/2019, אותו צירף התובע, עולה כי הזכויות בדירת המגורים נרשמה על שם המנוח ביום 25/4/1972. אף לא מי מהצדדים טען אחרת או צירף ראיה המוכיחה אחרת, בטרם שמיעת העדויות. וכך כעולה מעדות התובע ביום 12/12/2019, בעמ' 19:

ש" אציג לך מכתב מעורך דין יפה מפברואר 1971, במכתב הזה הוא כותב למנוח שהוא

מברך אותו על כך שהדירה נרכשה. מתי אמא ז"ל התחתנה עם המנוח?

ת. בסוף 71, תחילת 72.

.....

ש. מה תאריך המסמך?

ת. 26.02.1971. כתוב: "רצ"ב העתק מבויל של ... אני מאחל לך בהצלחה" וחתום על

זה עורך דין יפה.

ש. ובמסמך הנוסף מה כתוב?

ת. (מעניין) להקריא את זה?"

הגם שהנתבעת יכולה היתה לצרף מסמך זה במועד מוקדם יותר, התרתי את הגשתו לתובע במסגרת חקירתו, שעה שסברתי כי מסמך זה הוא בליבת טענת השיתוף או העדר השיתוף שבין המנוח לבין המנוחה.

מכאן יש לראות, כי אכן דירת המגורים נרכשה במועד המוקדם (2/1971) ממועד נישואי המנוחים (8/1971). ואזכיר כי על פי הדין שנהג עוד עשרות שנים לאחר מכן, לא יכולים היו המנוחים לחזות כי הדין יאמץ בעתיד הלכות הנוגעות לשיתוף ספציפי.

לטעמי מועד הרישום המצויין בהעתק פנקס בתים משותפים, אין בו כדי להצביע על המועד המדויק בו נרכשה הדירה, אלא רק על רישום זכויות הבעלות בה. וראה גם חוסר ההתאמה ברישום באשר לנכס ב... הוא מוסך האופנועים.

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 17294-04-19 צ. נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב
תמ"ש 40732-06-19 צ. נ' פ.

ואם לא די באלו, הותיר המנוח צוואה בה התייחס לדירת המגורים המשותפת, בה ניסח "זכויות
הבעלות", וכך הן בצוואת 1995 והן בצוואת 2010, וזאת בשונה מהתייחסו באשר למוסד – "חלקי
בזכויות המקרקעין והמיטלטלין".

בצוואתו גילה המנוח דעתו/כוונתו כי זכויות הבעלות בדירת המגורים שלו הן.
אם היתה בליבו או במחשבתו של המנוח כוונת שיתוף, מן הסתם הוא לא היה מנסח את הצוואה
באופן בו מוצגת דירת המגורים כדירה שבבעלותו בלבד.

מן הראיות כפי שהונחו בפני, לא ניתן ללמוד על כוונת שיתוף ספציפית של המנוח את המנוחה, ביחס
לדירת המגורים בה התגוררו הם.

למעלה מן הצורך אתייחס לטענת התובע כי המנוחה לא ויתרה על זכותה לטעון לשיתוף בנכסים, שכן
קבעתי כי בין המנוחים חלה חזקת השיתוף ולפיכך טענה זו היא באשר לנכסים מוחרגים, אליהם
התייחסתי בנפרד, והאם זכאים יורשיה, במקרה שבפני רק אחד מהם, הוא התובע, לבוא בנעליה ולבוע
את זכויותיה מתוקפה של חזקת השיתוף בשמה.

לטעמי התשובות לשאלות אלו הן בשלילה.

הלכה פסוקה היא כי יש לאפשר לבן הזוג לטעון ולהוכיח קיומו של שיתוף בנכסים, אף אם הוא עושה
זאת בפעם הראשונה שנים רבות לאחר היווצרות השיתוף, ובנסיבות שכאלו אין לומר כי הוא ויתר על
זכויותיו מכוח חזקת השיתוף, למרות שלא טען להן בהזדמנויות קודמות.
(ראה: ע"א 177/87 וינפלד נ' מנהל מס שבח מקרקעין, מד(4) 607 {פמ"מ – 15/11/1990}).

מאוחר יותר, נעשתה אבחנה בפסיקה בין זכותו של בן הזוג לזו של יורשיו לאחר פטירתו, ונקבע כי בן
הזוג רשאי להוריש את זכויותיו מכוח הלכת השיתוף ליורשיו, על אף שבן הזוג לא גילה בחייו כי
מעוניין במימושה. אלו מצדם זכאים, בהעדר מניעה אחרת, לפנות לבית המשפט ולבקש הכרה
פורמאלית בזכויות שירשו מתוך עזבונו של בן הזוג המנוח.

(ראה: ע"א 5774/91 יהלום נ' מנהל מס שבח מקרקעין, מח(3) 372 {פמ"מ – 2/6/1994} {להלן: "הלכת יהלום"}).

האם עמדה בפני המנוחה הזדמנות בה יכולה היתה לטעון להלכת השיתוף?

האם, על אף ההזדמנות שנקרתה בדרכה, ויתרה המנוחה על ההזדמנות לטעון לחזקת השיתוף
בנכסים?

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 17294-04-19 צ. נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב
תמ"ש 40732-06-19 צ. נ' פ.

1 "ההזדמנות סבירה לתבוע" כשמה כן היא. הכוונה במילים "הזדמנות סבירה" היא כאשר נוצרת
2 סיטואציה בה מצופה מן האדם הסביר להביא בחשבון את חזקת השיתוף, להזכירה ולהתייחס אליה.
3
4 כאמור, בדירת המגורים המנוחים התגוררו משך כל ימי חייהם, והמנוחה מן הסתם ידעה כי דירה זו
5 רשומה על המנוח בלבד.

6
7 אם היה זה "הסכם שבשתיקה", התנהגות מכללא או כל סממן אחר, אין לדעת, אך למנוחה היתה
8 דירה בבעלותה בטרם נישואי הצדדים, אותה לא הביאה היא לנישואיהם כנכס משותף.
9 הרישום בדירה זו לא שונה על מכירתה, ואין נפקא מינה בעניין זה אם פירותיה מהשכרתה הוכנסו
10 לתא המשפחתי אם לאו, ולעת מכירתה, תמורתה חולקה בין הצדדים ואף היא לא הוכנסה לתא
11 המשפחתי המשותף של המנוחים.

12
13 צוואתו הראשונה של המנוח, צוואת 1995 נערכה עת המנוחה היתה בריאה וצלולה בדעתה.

14
15 אין בי הספק כי עותק מצוואה זו הובא לעיניה, ממנה על אף שהיא היורשת היחידה בעיזבונה של
16 המנוח, נוסח הסעיף באשר לזכויות הבעלות בדירת המגורים, לא מותיר כל ספק כי הזכויות בדירה,
17 זכויות המנוח הן ושלו בלבד.

18
19 אין ספק כי יכולה היתה המנוחה במועד זה, אם רצתה וסברה כך, לעמוד על זכויותיה אך בחרה שלא
20 לעשות כן וסיבותיה עימה.

21
22 עת ערך המנוח את צוואת 1995, יכולה המנוחה היתה לערוך אף היא צוואה, אך הימנעותה זו, הגם
23 שאינה מוחלטת, יש בה ללמד כי לעת היא ובכלל, לא סברה היא שיש בידיה כל רכוש ממשי להותיר
24 ליורשיה.

25
26 כך או אחרת, אם שינה המנוח את זכויות הבעלות במוסך ב..., הגם אם רצה להראות למנוחה כוונת
27 שיתוף אם לאו, הגם אם עשה זאת כי התובע התנה זאת במתן הכספים למוסך, והגם אם כך רק רצה
28 המנוח אשר אהב את רעייתו, מה טעם לא עשה זאת באשר לרישום הזכויות בדירת המגורים?

29
30 אין ספק שבמועד זה, בו "התעסקו" המנוחים, התובע ואולי נוספים בעניינים משפטיים כמו שינוי
31 רישום זכויות, להם המנוחה היתה שותפה מן הסתם כבעלים חדשים של מחצית מזכויות המוסך, הרי
32 שמדובר בהזדמנות פז, ולא רק הזדמנות סבירה במונחי הפסיקה, לתבוע את אשר סברה היא שמגיע
33 לה מכוחה של חזקת השיתוף, אם אכן סברה כן. אני איני סבור כך.

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 17294-04-19 צ. נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב
תמ"ש 40732-06-19 צ. נ' פ.

1 כאשר רצה המנוח נרשמו הזכויות במוסך כזכויות משותפות עם המנוחה, וכאשר לא רצו כך לא עשו
2 כן.

3
4 אמור כי המנוחים ידעו היטב שיתוף מהו, ואף לא אחד מהם, לאורך השנים, שינה דעתו, כפי טענת
5 התובע.

6
7 עוד סבור אני כי יתכן והמנוחים, שעה שלא היו אלו להם נישואיהם הראשונים ואולי כי היה ניסיון
8 קודם, אכן בתחילת דרכם שמרו על הפרדה רכושית מלאה בבחינת שלי שלך, אך עם השנים הרבות
9 שחלפו, טושטש גבול זה להפרדה והוצאות החיים הפכו למשותפות. יחד עם זאת, לא כך באשר לאותם
10 נכסים בהם, גבול זה לא טושטש ונמשכה אותה הפרדה רכושית בצורה ברורה באמצעות רישום,
11 צוואה וכו.

12
13 לאור דברים אלו ובכלל, אני סבור כי התופעה אשר היתה נפוצה בעבר (באותן שנים בהם נישאו
14 המנוחים), כאשר מטעמים של מסורת ונורמות חברתיות נרשמו נכסים של בני זוג בדרך כלל על שם
15 הבעל בלבד, כטענת התובע, אינה חלה על מקרה זה אשר שלפני.

16
17 כפי שלמנוחה עמדה הזכות לתבוע זכויותיה, הרי שעמדה לה הזכות לבחור שלא לממש זכותה זו.

18
19 כאשר הלך אחד מבני הזוג לעולמו מבלי שעמד במועד כלשהו בחייו על זכויותיו על פי חזקת השיתוף
20 ובלי שנתן ביטוי לרצונו לממשן, על אף הזדמנות סבירה שהיתה לו לעשות כן, כי אז יש לראות את
21 אותו בן זוג כמוותר על זכותו לבקש להחיל עליו את חזקת השיתוף ולהכיר בזכויותיו על פיה.
22 פועל יוצא מכך לא יוכלו גם יורשיו לטעון לתחולתה של חזקת השיתוף (וראה: "הלכת יהלום"), לעיל),
23 שהרי מכוח ויתורה של המנוחה לשיתוף, מנוע גם יורשה לעשות כן.

24
25 מדיניות משפטית ראויה אינה מעודדת יורשים לנסות ולשנות רצונם של מצווים אשר לא שקלו
26 בדעתם את חזקת השיתוף ולא הזכירוה בצוואותיהם.

27 סיכומי של דבר, התובע לא הצליח להוכיח שהיתה למנוח כוונה לשיתוף המנוחה באותם נכסים
28 חיצוניים - בזכויות בדירת המגורים, בזכויות נוספות במוסך, ומלבד שנות הנישואין הרבות והטובות
29 בין המנוחים, לא עלה בידי התובע להוכיח "דבר מה נוסף" שיעיד על כוונת שיתוף בנכס הספציפי.

30
31 מן האמור לעיל ומן הטעמים כפי שפורטו, דינה של תביעת התובע לתבוע בשם המנוחה – להידחות.

סוף דבר

32
33
34 בנסיבות העניין ומן הטעמים כפי שפורטו בהרחבה בפסק הדין, אני מורה כדלקמן:

בית משפט לענייני משפחה בתל אביב - יפו

ת"ע 19-04-17294 צ. נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב
תמ"ש 19-06-40732 צ. נ' פ.

- א. ההתנגדות שהוגשה לצוואת המנוח מיום 24/3/2010 - נדחית.
ב. ניתן בזאת צו לקיום צוואת המנוח מיום 24/3/2010, ואני קובע כי צוואה זו היא בת
תוקף.
ג. המבקשת רשאית להגיש פסיקתא לחתימתי על-פי תקנה 5 לתקנות הירושה, לקיום
צוואת המנוח.

התובענה ההצהרתית (תמ"ש 19-06-40732) אשר הוגשה על ידי התובע – מתקבלת באופן חלקי
וכמפורט:

- א. בין בני הזוג המנוחים חלה חזקת השיתוף ממועד נישואיהם ועד ליום פטירתה של
המנוחה, ולפיכך זכאית היא למחצית הזכויות המשותפות שנצברו במהלך חייהם
המשותפים, למעט אותם הנכסים המוכרזים כפי המפורט בפסק דין זה לעיל.
ב. ליורשים לא קיימת הזכות לבוא בנעליה של המנוחה ולתבוע את זכויותיה מתוקף חזקת
השיתוף, שעה שהמנוחה ויתרה על זכויותיה במהלך חייה.

לנוכח התוצאה אליה הגעתי, לאור שווי העיזבון, בשקלול התנהלות המתנגד, כמו גם כי התובענה
ההצהרתית התקבלה באופן חלקי, מצאתי לחייב את המתנגד/התובע בהוצאות מופחתות, שישולמו
למבקשת/הנתבעת בסך של 75,000 ש"ח, וזאת בתוך 30 ימים מהיום, שאם לא כן, יישא התשלום
הפרשי הצמדה וריבית כדין עד לתשלום המלא בפועל.

המזכירות תסגור את התיקים.

ניתן היתר פרסום, ללא כל פרט מזהה אודות הצדדים.

ניתן היום, כ"ז תשרי תשפ"א, 15 אוקטובר 2020, בהעדר הצדדים.

ארז שני, שופט